Дагъустандин
Дишегьли

Хизан патал журнал

№ 5 / 2026

СВО
«За зи халкь эхирдал кьван хуьда...»

Гуьрчегвал ва сагъламвал
Иервилизни кьадар ава

Алай аямдин дишегьли
Са уьмуьр ва кьве пеше

Хизан
Дидедин рикIин чимивал

Диана ва Майрид Нуриевар

Гуьрчег кьаматдин сир

«Женщина Дагестана»
на лезгинском языке
№ 5/2026

Учредитель:
Министерство цифрового развития,
информации и печати Республики Дагестан.
Главный редактор
Х. А. Шамилова j-dag@mail.ru
Редакционная коллегия:
заместитель главного редактора
С. Х. Булгаева sulgi65@mail.ru
Ответственный секретарь
Г. Х. Асадулаева musaeva_gulnara@mail.ru
Редактор русского выпуска
А. М. Бабаева aida-babayeva2012@yandex.ru
Редактор аварского выпуска
Б. Ш. Мухидинова bahu4y@mail.ru
Редактор даргинского выпуска
П. М. Сулейманова zehra.fatimat@mail.ru
Редактор кумыкского выпуска
П. Х. Хайбуллаева bike-1970@mail.ru
Редактор лакского выпуска
А. Ю. Абдурахманова delia25@mail.ru
Редактор лезгинского выпуска
Н. Н. Ибрагимова shikhnabieva1981@mail.ru
Редактор табасаранского выпуска
С. М. Исрафилова suvaynat@mail.ru
Корреспонденты:
А. Тажудинова, В. Ратенкова, Р. Бакидов,
С. Эмирова
Художественный редактор
Г. А. Курбан-Адамова guleymat@mail.ru
Адрес редакции и издателя:
367018, Республика Дагестан,
г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, **1**а.
j-dag@mail.ru; zhenshina_dag@e-dag.ru
Журнал отпечатан в типографии:
ГАУ РД «Дагестанское книжное издательство
«Даггосиздат».
г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, **1**а.
Телефоны редакции:
65-00-36, 65-00-37, 65-00-39, 65-00-40.
Официальный сайт
журнала «Женщина Дагестана»:
женщинадагестана.рф
Дата выхода в свет 28.10.2026 г.
Объем: 5,5 усл. печ. л.
Заказ № 1005. Тираж (2518) 340 экз.
Журнал для семейного чтения. Издается с 1957 г.
Выходит на аварском, даргинском, кумыкском,
лакском, лезгинском, русском, табасаранском
языках один раз в два месяца.
Регистрационный номер ПИ № ТУ05-00429 выдан
Управлением Федеральной службы по надзору
в сфере связи, информационных технологий и
массовых коммуникаций по Республике Дагестан.

Арт-директор - М. Ю. Моллакаев (MagHazar)

Кьилер

1. Редактордин гаф
Хкядай ихтияр гьамиша ава

2. Мехъерин деб
Гуьрчег къаматдин сир

6. Абур сифтебур тир
Дагъви дишегьли – нарком

10. Суьрет
Гила тахьайтIа, мус?

14. СВО
«За зи халкь эхирдал кьван хуьда...»

18. Алай аямдин дишегьли
«Операция ийидайла, за абуруз мани язавай»

22. Гуьрчегвал ва сагъламвал
Иервилизни кьадар ава

26. РикIел хуьн
Уьмуьрдин декьикьаяр...

29. Шиират
Дагъви рушан муьгьуьббат

32. Карчи
«Фермада кIвалах югъди-йифди кьиле физва»

36. Алай аямдин дишегьли
Са уьмуьр ва кьве пеше

40. Хизан
Дидедин рикIин чимивал

44. Искусство
Яратмишунар – жув ашкара авунин чарасузвал я!

48. Адетар
«Лезгинка» ансамблдин къиметлувал

52. Хци месэла
Идакай рахун кутугнавач

55. ***Бийке Кулунчаковадин - 80 йис***

POST scriptum

57. ***И вновь праздник графики в Дагестане!***

58. Реклама
Женщины Дагестана выбирают Coral Club

60. Медицина
Долголетие без иллюзий

На обложках:
I – Диана и Майрид Нуриевы, предприниматели, владельцы свадебного салона «Lori»
IV – Работы Ш. Тахнаевой

Хкядай ихтияр гьамиша ава

Ингье вириоссиядин сечкияр куьтягь хьана! Умуд кутаз кlанзава, абур уьлкведин политический уьмуьрда важиблу пай жеда, Госдумадин ва гьукуматдин регионрин органрин состав тайинарда, инсанриз яшайишдин рекьяй ва жемиятдин инициативриз куьмек гун гужлу ийида. Ибур вири Россия дуьньядин картадал мягькем хьун патал я.

«Эгер куьн политикадал машгъул тахьайтlа, политика вич квел машгъул жеда», – кхьенай французрин писатель ва политик Шарль де Монталамбера. Рази тахьун мумкин туш: обществода, адалай аслу тушиз яшамиш хьун мумкин туш. Гьавиляй чун сечкийрин процессдик активдаказ экечlзава ва чун чlехи дегишвилерин иштиракчиярни жезва.

За и рекьяй фин кьетlна ва «Сад тир Россиядин» партиядин сиягьдай Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидин депутатвиле Акуша райондай жуван кандидатура къалурна. Сечкияр кьиле физвай къайдадикай заз гзаф крар чир хьана. Сифтенисифте за жуван кандидатура лайихлуди яз гьисабна праймериздиз сесер гана заз кандидат жедай мумкинвал гайибуруз, ахпани за векилвалзавай партиядиз сес гайибуруз чухсагъул лугьузва. Ихьтин чlехи ихтибар захъ авунай куьн сагърай!

Ачухдаказ лугьун, и кар регьятди тушир, вучиз лагьайтlа зун и рекьяй саданни куьмек галачиз физвай. Зи далудихъ галай тек са къуват – им захъ агъунвай инсанар тир, мадни жувавай халкьдиз, республикадиз, уьлкведиз менфят гъиз алакьдайдахъ агъазвай зи хсуси иман.

Сечкияр гзаф итижлу ва гележегдин планар патал хъсан тежриба хьана. Жедани ва я жедачни лугьуз шаклу тир чи журнал кlелзавайбуруз за лугьузва: жеда! Вучиз лагьайтlа, Аллагьди гьар са касдин яратмишдай къуват къалуриз куьмек гузва.

Хамис Шамилова,
кьилин редактор

Диана ва Майрид Нуриевар

Гуьрчег къаматдин сир

Махачкъала, салон «Лори». Даклардай вердиш хьанвай, тади квай машинрин ванер къвезва. Къенепата лагьайтла, на лугьуди маса дуьнья я: вахт явашдиз физва, лацу перемар зайиф экуьнин хъенерик акъвазнава, перемрин сачахар галай хилер сад-садахъ галукьзава, гьар са галукьай шагьварди ипек къугъурзава. Гьар са перем вил алаз акъвазнава. Жуван сусал. Вич вуж патал цванатла ва хкана и салонда эцигнаватла, гьадал вил алаз. И гуьзлемишунрин кьулухъ Диана Нуриева гала.

Образованидин рекьяй ам филолог ва юрист я. Юрфакдиз ам ихьтин мурад аваз фена: ЗАГС-да кIвалахда, жегьилрин бахтлу вилер аквада, абурун виридалайни важиблу йикъак жуван пай кутада. Амма уьмуьр вичин къайдада кьиле фена.

Диана пешедай дишегьлийрин, абурун перемрин къаш-къамат яратмишзавай кас я. Уьмуьрда ам кьве рушан диде ва сусарин перемрин салондин директор я. Саки цIуругуд йис я ада инсанрин гуьгьуьл ачухариз, абуруз пакадин хушбахт йикъахъ ва уьмуьрдани суьгьуьрлувал авайдахъ инанмишвал гуз.

Филология ва юриспруденция – ибур дебдин хилевай лап яргъа авай илимар я. Амма СтIал Сулейманан райондин Кьасумхуьряй тир лезги дишегьли Дианадилай абур сад ийиз алакьна.

Салондин тIвар руш Ларисадин гьуьрметдай ганай, адаз кIвале куьрелди Лорик лугьузва. «Lori» адан кIвалин тIвар я. ИкI хсуси затI – пешекарвилинди, пешекарвал кьисмет хьана.

Дианади кIвалах ийиз гатIунайла, мехъерин деб гьа са жуьрединди тир: са шумуд къатарин, гьяркьуь пурпу перем, фите, диадема, ибурувай къерех жезвай кас авачир. Исятда, кьулухъди вил ягъайла, Дианади хъверзава. Эхиримжи вад-цIуд йисан къене дагъустандин свас чир техжедайвал дегиш хьанва. Рушари викIегьдиз бедендал алкIай перемар, ачух жуьреда цванвайбур, гьатта шалварни пенжекI хкягъзава. Идахъ галаз сад хьиз дувулрихъ ялдай лишанарни дебда гьатнава – гзаф вахтара чпин бадейри алукIай перемрикай фикираразва ва гьа жуьрединбур чпизни кIан жезва. Къе алай аямдин сусари хкягъзавай перемрин бинеда авай кьве затI къулайвал ва викIегьвал я.

Сад ава жуваз кIани перем хкягъунин викIегьвал, сад ава жув гьихьтинди ятIа, гьа гьахьтинди яз къалурунин викIегьвал. Лугьузва хьи, Дагъустандин дишегьлияр гилани куьгьне адетрин сергьятра ама. Дианади икI гьисабзавач. Сергьятар, адан фикирдалди, анжах кьиле ава. Ам бизнесдал машгъул хьайила, гъуьлуь адаз лагьанай: «Вуна инсанриз кIвалахдай чкаяр яратмишун ва бахт багъишун – им баркаллу кар я».

– КIвалин къайгъуяр, дидевал гьар са дишегьлидин буржи я. Анжах патав ви гъавурда акьадай юлдаш гвайла, вири четинвилериз дурум гуз жеда. Эгер ваз мурад ва куьмек гудай кас аватIа, амай кIвалахар куьлуьшуьлуьяр я, – гьисабзава Дианади.

Бизнесда, уьмуьрда хьиз, сабур герек я. Адаз къуват иманди гузва: «Элкъвена наз гузвай сусари кьунвайла, мехъер жедалди са сят амаз перемдин цеп чIур хьайила, шаклувилик акатайла, зун Аллагьдихъ элкъведа. Секинвили, «чиди чавай санизни фидач» гафарин мана кьатIунуни заз вилик физ куьмекзава».

Мехъерин резиденциядин иесиди ихьтин къайда хуьзва ва лугьузва: «Чна кьилдин заказар кьабулзавач» – и гафарай аквазвай хьи, сусан tlа-лабунралди перем цваз эгечlунай ада са шумудра гьайифар чlугунай. «Перем алукlна килигдалди, ам гьикl аквадатlа кьил акъатдач. Перем цвайидалай кьулухъ ахпа бегенмиш жезвач. Ихьтин экспериментрикай цlудакай муьжуьд мехъерин юкъуз вилер накъварив ацlанваз куьтягь жезва».

Дианадиз сусар пашман яз акуна кlанзавач, гьавиляй ада парчадиз гъил авуна килигиз жедайвал ва перем алукlна гуьзгуьдай жуваз килигиз жедайвал гьазуран перемар теклифзава.

Дианадихъ гьар са сусаз тикраразавай дегиш тежезвай са месэла ава: перем хкягъдайла диде галаз атана кlанда. «Гележегдин сусари вад-ругуд дуст руш гъизва, гьардаз вичи лагьай перем хкягъна кlанзава, гьарда вичиз хъсандиз чидайди яз гьисабзава. Ина жедайди масад я», – лугьузва ада. Дидедиз вичин руш виридалайни хъсандиз чизва. Адаз руш бахтлу хьана кlанзава, вичи лагьай перем хкягъна ваъ. Рушари лагьайтlа, абуруз чпин дуст такlан я лагьай гаф туш, перем чпин умудрив кьадайди хкягъзава. И карди сусаз вичиз кlандай перем хкягъиз манийвал гузва.

– Эгер за «Дагъустандин сусарин меслятар» ктаб кхьенайтlа, адан сад лагьай кьил ихьтинди жедай: «Жуван уьмуьрда са затlни дегишармир», –давамарзава Дианади. – Гзафбуру эвленмиш хьунихъ галаз цlийи уьмуьр башламиш жезва лугьуз фикирзава ва мехъер жедалди са варз амаз чпин уьмуьр, чеб вердиш хьанвай къайдаяр михьиз дегишарзава –диетаяр, косметолог. Вучиз? Куьн гьихьтинбур ятlа, гьахьтинбур яз кlан хьанва. Са варз амайла

куьз герек я дегишвилер? Эгер вири уьмуьрда куьне жинсар алукIзавайтIа, садлагьана са юкъуз гьяркьуь юбка къачумир, ам дебда ава лугьуз. Куьне куьн къулайдиз гьиссна кIанда.

Са сеферда ихьтин кар хьана. Мехъерин йикъан экуьнахъ суса шехьиз зенг авуна: вири гьазурвал акунва, прическа, макияж гьазур я, амма перем адаз бегенмиш туш. Дианади куьрелди лагьана: «Ша». Залда эцигиз агакь тавунвай цIийи перемар къалурна, пуд лагьай перем алукIайла, рушаз пара бегенмиш хьана. Килигайтla, им адаз са йис вилик бегенмиш хьайи фасон тир, амма руша масабурун гафариз яб ганай, абуру и перем ужузди ва адетдинди я лагьанай. Перем вичин сусал вил алаз акъвазнавай. Ам рушал алукIна квейиди хьиз ацукьна.

Диана инанмиш я: свасвилин перем хкягъун – кьисмет я. Гзаф вахтара рушар пара салонриз физва, са хейлин перемар алукIзава, гекъигзава, шаклу жезва, нетижада гьа сад лагьай сеферда вичиз бегенмиш хьайи перемдал хквезва. На лугьуди кьисметди вичи лугьузва: «Ингье види, алукI».

Дианадин критик ам вич я. Ада гьар са куьлуь-шуьлуьдиз дикъет гузва. Адан гъуьл Майрида бизнес вилик тухунин патахъай жавабдарвал вичин хиве къачунва. Салондиз хъсан пешекарар хкягъунни Майридан хиве ава. Амай вири кIвалахар Дианадин хиве ава. Ада сусан къамат ва суьрет гуьрчегди, чIагайди хьун патал вири къуватар эцигзава.

Сусариз килигайла, адаз гьамиша гьа са гъалатI аквазва: абуру чарабурун фикиррихъ ва насигьатрихъ яб акалзава, абурун риклелай чпин хсуси сесиниз, рикIиз яб гуз алатзава. Абур виридалайни гуьрчег перемдихъ кьекьвез алахъзава, на лугьуди ам соцсетдин каталогдай, я тахьайтla маса рушал алаз аквада. Амма гьардан «вичин перем» иеси къведалди вил алаз салонда сабурлувилелди акъвазнава.

Лугьуда хьи, вичиз кьадай перем жагъай легьзе рушан риклелай садрани алатдач. Диана Нуриевадиз и кар виридалайни хъсандиз чида. Адаз и кар виш сеферда акуна – перем алукIайла, рушан вилера куькIуьзвай бахтунин экв, ада вич виридалайни гуьрчегди хьиз гьиссун.

Диана Нуриевадин фикирдалди, сусан гуьрчег къаматдин сир перемдин багьавиле ваъ, суса вич къулайдиз гьисс авуна ава. Мехъеррин салондин иесиди насигьат гузва: туфлияр мехъерин югъ жедалди алукIнавайбур хьун хъсан я, цIийи туфлийри куь кIвачер яда, перемдин корсет алукIун салондин пешекаррихъ ихтибарна кIанда – квез нефес къачуз ва къекъвез регьят жедайвал.

Эгер кIвачин къапар дарзаватIа ва корсет чIугуна кутIунаватIа, куь чIур хьанвай гуьгьул, наразивал къалурзавай чин гьич бажарагълу фотографдивайни туьхкIуьр хъийиз жедач. Шикилар пис акъатда. ИкI тахьун патал мехъер жедалди са кьве гьафте амаз вири къаматдин репетиция авун лазим я. Мадни гуьрчегдиз, кьезилдиз камар къачуз, машинда ацукьиз ва дамахдивди гурарай хкаж жез алахъна кIанда. ИкI хьайила, мехъерин юкъуз куь азаддиз, бахтлу яз, гуьрчегдиз, чинал хъвер алаз аквада.

Ингье цIуругуд йис я Дианади югъ-къандавай и суьгьуьр арадал гъиз. Махачкъалада авай «Lori» салон – им тек са сусарин перемрин туьквен туш. Им гьар са затI сабурлукадаз вичин иеси гуьзетзавай, лацу перемрин хъенери чпин сусар вилив хуьзвай суьгьуьрлу чка я.

Са йисалай, са вацралай, са гьафтедилай иниз атай, гуьзгуьдай вичиз килигай руш гъавурда акьада: и перемди ам фадлай вилив хуьзвай. Диана адан патав акъвазда. Ада са гафни лугьудач. Вучиз лагьайтIа, и арада гафар лугьунин лазимвал авач.

Саният Эмирова

Герои гражданской войны, трудящиеся, потерявшие трудоспособность, рабочие, колхозники заходят в небольшой кабинет товарища Розы Магомаевой, народного комиссара социального обеспечения Дагестанской республики. Их встречают приветливая улыбка, продуманный совет, посильная помощь. Ее прошлое?

Беднячка-горянка, долгие годы батрачка, от безысходной нужды ушедшая в город. Тяжелая доля прачки, уборщицы. Затем — совпартшкола, рабфак, партийная работа...

Таков путь советской женщины-горянки Розы Магомаевой, батрачки из аула Гогатль, Ботлихского района, первой женщины-нар-

Дагъви дишегьли – нарком

Ам лап кесиб хизанда дидедиз хьанай, 14 йис хьайила, ам чуьнуьхнай. Амма, са куьнизни килиг тавуна, ам кьисметдин вилик зайиф хьанач. Эбсират Гьасановна Магьамаева – наркомдин къуллугъдал хьайи сад лагьай дагъви дишегьли. Цlийивилин лишан яз ада вичин тlвар дегишарна, адакай Роза хьана. Ада вичиз машгьур инкъилабчи дишегьли Роза Люксембурган тlвар къачуна.

Аялвал авачир аялвал

1900-йис. Анди округдин Гагатли хуьр. Кесибрин хизанда, гуьгъуьнлай Дагъустандин тарихда вичин чка кьур, руш хьана. Амма идал къведалди рушаз четин уьмуьр, залан зегьметдин йисар, магьрумвилер эхун кьисмет хьанай. Адан буба – Гагатлидай, диде Гумбет райондин Сивух хуьряй тир. Эбсиратан диде-бубади вири уьмуьрда чарабуруз кlвалахнай. 9 йисалай кьулухъ рушани зегьмет чlугваз хьана. Адан аялвал шадвал авачирди тир, амма гьа и четинвилери рушан къилих мягькемди, викlегьди авуна.

Муьгьуьббатдикай ва бахтлу хизандикай хияларзавай рушан мурадар тар-мар хьана. 14 йиса авайла, Эбсират чуьнуьхна, адет тирвал, ам адаз гъуьлуьз фин мажбур хьана. Руш са шумудра такlан итимдикай катна хтанай, амма гьар сеферда гъуьлуь хутахдай. Эхирни бубади руш хкана.

1918-йис хизан патал мусибатдинди хьана: буба, диде ва стхайрикай сад рагьметдиз фена. Эбсирата Ботлихдин аялрин кlвале къапар чуьхуьдайди яз, михьивал ийидайди яз, тербиячи яз кlвалахзавай. Ахпа заготконторада кlвалахал хьана, гьа ина адал гележегдин гъуьл гьалтна. Абуру чпин кьисметар сад авуна. Им гьуьрметлу кас, яру партизан, инкъилабчи Андиви Къурбан тир. Ам кьуд дяведин иштиракчи, Георгиян пуд хашунин сагьиб, Дагъустандин атлуйрин Къара Къараеван полкуна къуллугъай кас тир.

Ватандин Чlехи дяведин йисара 56 йисан яшда аваз фронтдиз фена. Яру Гъед, Яру Пайдах орденрин, хейлин медалрин сагьиб хьана. 1954-йисуз авариядик акатна кьена.

Цlийи уьмуьрда сифте камар

Советрин гьукуматди дагъви рушариз кlелунин, чпин уьмуьр хъсанардай рехъ ачухна. 1922-йисуз Розади Темир-Хан-Шурада кlвалахзавай. Образование авачиртlани, ам квелар ийидай устlарханадин инструкторвиле тайинарна. Ада рушариз бапlахар гьазуриз, цваз чирзавай – им андивийрин адетдин кеспи тир.

Розадин гьевес, ада собранийра иштиракзавай къайда акурла, 1923-йисуз ам партийный школадиз рекье туна ва партиядиз кьабулна. Адан насигьатчияр коммунистар Катя Дагаева ва адан итим Муса Кундухов хьана. Гьабуруз дагъви рушан тешкилатчивилин кьетlен бажарагъ акунай.

Дишегьлийрин арадай сифтебуркай сад яз Роза кlелиз фена. 1924-йисан февралдиз обкомди ам Ростовдиз, рабфакдиз рекье туна, дагъви руш Дагъдин гьазурлухвилин дестедик кутуна.

Бакуда нафтlадин буругъда кlвалахзавай чlехи стхади адаз лагьанай: «Кlела, садазни яб гумир». Стхади вичи ам Ростовдиз гъанай. Рушаз общежитида са кlвал чара авуна. Четин вахтара адан патав дишегьлийрин отделдин заведиш Фаина Вишнякова хьанай. Пуд йисни ругуд вацра Розади мукьуфдивди кlелна. 1928-йисуз ам кlвализ хтуниз мажбур хьана.

Амма и татугайвили дагъви рушан мурадар кьатlнач. Ада партиядин кlвалах давамарна. Роза Андидин округдин комитетдин дишегьлийрин отделдин инструкторвиле, ахпа Цlумада райондин ва 1932-йисан январдилай Ботлих райондин дишегьлийрин отделрин заведишвиле тайинарзава.

И къуллугърал кlвалахиз ада медениятдинни марифатдин хилера дегишвилер туна: дишегьлияр савадлу ийиз алахъна, чlуру адетрихъ галаз женг чlугуна, жегьил рушар кlелиз рекье туна. Уьмуьр дегишарун патал образование чарасуз тирди адаз чизвай.

Ада Махачкъалада кьиле фейи Дагъустандин дишегьлийрин жегьилрин сад лагьай съезддиз делегатар гьазурна. Делегатрин жергеда ам вични авай, ам гьеле гьа чlавуз нарком тир.

Вири Дагъустандин дишегьлийрин жегьилрин сад лагьай съезддин материалра Розадин тlвар сифте яз партиядин Центральный Комитетдиз кхьенвай чарче къейднава: Чи жергейра съезддин делегат Р. Магьамаева ава, Дагъустандин халкьдин комиссар тир сифтегьан дишегьли»,

Дагъустандин дишегьлийрин советдин актив, 1930-йис. Е. Дагаева, 2-жерге, чапла патахъай 3 лагьайди.

– лугьузва ана. Съезддин делегатрин жергеда Бавер Жафаровадин, Хадижат Кабидовадин, Рая Донскаядин, Барият Мурадовадин тlварар ава.

Халкьдин хийир патал

Дагъустандин Зегьметдин министерстводин сайтда Роза Магьамаевадин уьмуьрдин и девир къейднава: «1935-йисан 4-мартдилай 1938-йисалди ДАССР-дин яшайишдин рекьяй халкьдин комиссариатдиз регьбервал гузвайди сад лагьай дишегьли-нарком Роза Магьамаева я. Ам район яшайишдин жигьетдай таъмин авунин къурулушдин гьал ва кlвалах ахтармишун, семинарар тухун патал мукьвал-мукьвал командировкайриз физва».

Вири и крар авун патал гьа вахтара дагъдин жигъиррай яхдиз физвай. Тек-бир дуьшуьшра балкlандал алаз ва я фургъунда аваз.

Ада кьил кутуналди Дагъустанда сифте яз инвалид аялар патал кlвал эцигна, буьркьуь аялриз чирвилер гуз башламишна. Ада кlвалахунин шартlар хъсанарзавай, агьалийрин яшайиш мублагь авунин серенжемар кьабулзавай.

И крар вич къалурун патал ийизвайди тушир: адаз кесибвал вуч ятlа хъсандиз чизвай. 1938-йисуз Р. Магьамаева республикадин Верховный Советдин депутатвиле (депутатвилиз ам кьвед лагьай сефердани хкягъ хъувунай) ва Верховный Советдин Президиумдин Председателдин заместителвиле хкяна.

Цlийи имтигьанар

Ватандин Чlехи дяведин йисара агъзурралди дагъви дишегьлийри чпин гъуьлер, стхаяр эвезна, итимриз кутугай пешеяр чирна, яракьарни женгинин суьрсет гьасилна, хирер хьанвайбурухъ гелкъвена. Роза Гьасановна и кlвалах тешкилзавайбурун сифте жергейра авай. Ам дагъустанвийри кlватlнавай пулунихъ тешки-

ДАССР-дин яшайишдин рекъяй горрайотделрин къуллугъчияр республикадин 3-созывдал. 14.06.1938 йис. Э. Магьамаева юкьва ава.

лай Шамилан тІварунихъ галай танкарин колонна арадал гъуник кьил кутурбурукай сад тир. И колонна 1943-йисан эхирра гвардиядин танкарин сад лагьай армиядиз вахканай. Идахъ галаз сад хьиз Советрин Союздин Игитар Мегьамед Гьажиеван, Валентин Эмирован тІварарихъ галай авиациядин эскадрилияяр арадал гъун патал ада вичин пай кутунай.

Аскерар патал чими парталар, пулдин такьатар ва посылкаяр кІватІдай республикадин комиссиядин член яз ам са шумудра фронтдиз фенай. КІватІай савкьватар, кагъазар аскеррив агакьарнай. Оборонадин сенгерар ва рекьер эцигунин карда колхозчийрихъ галаз кІвалахнай.

Женгчийриз куьмек гузвай фондуниз ада 44 агъзур манат пул вуганай. 1944-йисан апрелдиз Верховный Главнокомандующий И.В.Сталина Роза Магьамаевадиз чухсагъул малумарнай.

Ватандин вилик лайихлувилерай Эбсират (Роза) Гьасановна Магьамаевадиз РСФСР-дин ва ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Гьуьрметдин Грамота; «Ватандин ЧІехи дяведин йисара вафалудаказ зегьмет чІугунай», «Кавказ хуьнай», «Жуьрэтлудаказ зегьмет чІугунай» медалар гана.

Эхиримжи йисара Роза Магьамаева Хасавюртда яшамиш хьанай. Ам 1976-йисуз кечмиш хьана ва Хасавюрт райондин Сивух хуьре кучукнава.

И дишегьлидин кьисмет кьвезмай несилриз татугайвилеризни четинвилериз дурум гунин, дирибашвилин, журэтлувилин ва мягькемвилин чешне я.

Гьазурайди
Гуьлнара Асадулаева я

Людмила Саидова

Гила тахьайтlа, мус?

Гьеле жегьилзамаз Людмила Саидова гъавурда акъуна: инсан, вичин къуватрихъ агъуна, виликди фена кlанда. Къенин чи игит 2022-йисуз гележегдин несил вахтунин тlалабунриз гьазурун патал арадал гъайи «Сифтебурун гьерекат» тlвар алай вириоссиядин аялрин ва жегьилрин жемиятдин гьерекатдин регьбер я.
«Дагъустандин дишегьли» журналдиз гайи интервьюда ада заргарвилин кардал машгъул хьуникай, ЮНИСЕФ-да кlвалахуникай ва пионервилиз кьабул тавур октябрёнок рушан уьмуьрдикай ихтилатна.

– Людмила Владимировна, эвел кьилелай эгечlин. Куь ери-бинедикай суьгьбет ая. Дагъустандихъ галаз алакъалу яни?

– Зун бинедин, кьуд лагьай несилдин дагъустандин дишегьли я. Гьеле зи чlехи баде ина, Дагъустанда, дидедиз хьайиди я. Гьавиляй «Куьн гьинай хтанва?» лугьудай суал гайила, заз гзаф хъел къвезва. Зун Махачкъалада хана, зи дидени гьа ина. Дах урус я, ам Гергебилда дидедиз хьана.

Зи совет гьукуматдал ацалтай аялвал гьиссерив ацlайди хьана. Чун гьаятда гьар жуьре къугъунрал машгъул тир: кlемпи гадариз, скакалкадал хкадариз, пайдах тухуз ва икl мад.

Зун яратмишдай инсан яз чlехи хьана: милли кьуьлерин кружокдиз, фортепианодин классдин музыкальный школадиз фена, кьезил атлетикадал машгъул тир. Заз вири чириз кlанзавай, амма гзаф крар гадарна, пара четин жезвай. Чи хизан са акьван агьваллуяр тушир: буба - шофер, диде - тербиячи. Кьуьлер чириз зун яхдиз физвай, кlвале фортепиано авачир, гьавиляй заз музыкадал машгъул жедай мумкинвал авачир. Амма за школадин, шегьердин мярекатра иштиракзавай, КВН-дин командадик квай. Гьеле школада кlелзавай вахтунда за, ДГУ-дин студентрихъ галаз, Нальчикда хьайи Россиядин студентрин гатфарик иштиракнай.

– Куьне гьи школада кlелна?

– За Махачкъаладин А. С. Пушкинан тlварунихъ галай 5-гимназия акьалтlарна. Чна 9-классдилай гатlунна психология чирзавай. Виридалайни итижлуди ам тир хьи, школа акьалтlарунивди заз заргарвилин дипломни ганай. Чавай бухгалтерия, заргаррин ва я квелар ийидай отделение хкягъиз жезвай. За заргарвал хкягъна, заз филиграндин техникани чизва. Зи сифте яз гьазурай затl кулон тир, ахпа туплал, цам, заргардин имтигьан вахкун патал авур кlвалах – халкьдин милли парталрихъ галаз алукlдай чlул тир.

– Жегьил вахтуникай виридалайни риклел аламукьай вакъиа гьим тир?

– Заз чиз, зи инсанвилин хесетриз таъсир авур важиблу вакъиайрикай сад зун 11-классда авайла хьанай. Школа куьтягьдайла, дидедиз фотоаппаратдин плёнка къачудай пул бес хьаначир. Гьа чlавуз за жув патал къейдна: «Жува тавуртlа, садани

ийидач». Зун университетдик экечlна. Зун гьавурда авай, эгер ваз стипендия кlанзаватlа, хъсандиз кlелун лазим я. Лугьун хьи, за университет вири вадар аваз куьтягьна.

– Школадилай гуьгъуьниз куьне гьина кlелнай?

– ДГУ-дин социальный факультетдик экечlнай. Заргарвал за авуначир, заз ам итимриз хас кlвалах яз акунай. Социальный факультет школадин къаншарда ва чи кlвализни мукьвал алай. А вахтунда заз и факультетдиз гьакьван ад аватlа, чизвачир – са кас дин чкадал муьжуьд кас.

А вахтунда чlехи паяриз юристарни экономистар жез кlанзавайтlани, за и факультет хкянай ва ина вад лап хъсан йис акъудна.

Квелди хъсан тир лугьузвани куьне? Сад лагьай курсунилай чун практикайра жедай: яшайишдин рекьяй идарайриз, буьркьуьбурун кlвалериз физвай. Гьар гатуз за «Костер» ва «Волна» лагерра вожатый яз кlвалахзавай. Россиядин жегьилрин союздин чlехи дестедихъ галаз чун гьатта Анападизни фенай. Гуьгъуьнлай, 4-курсуна авайла, заз лагерда психолог яз кlвалахиз теклифнай.

Университетдилай гуьгъуьниз за вад йисуз 42-нумрадин прогимназияда социальный педагогвиле кlвалахна. Аялрихъ галаз кlвалахун ва тренингар тухун зи кар я, гьелбетда.

– Гьа са вахтунда зун аялрин ООН фондунин (ЮНИСЕФ) тренеррин дестедик акатна. Им Чечнядин вакъиайрилай гуьгъуьнин девир тир. Урус ва чечен дишегьлиди санал кlвалахун чарасуз шартl тир. За чечен дишегьли Мархадихъ галаз кlвалахдайвал хьана. Чна кьуд йисуз кlвалахна, вири Кавказда тренингрин программа гваз къекъвена. Заз чиз, им лап важиблу кар я: къугъунин жуьреда чна аялар пис-хъсандан гъавурда тваз-вай. Диндин хци месэлайрикай чун рахазвачир, амма аялри чпи дуьнья жуьреба-жуьрединди тирдакай лугьузвай.

– Ахпа вуч хьана?

– Зун жув мадни виликди фена кlанзавайдан гъавурда гьатна. Зун страховой компанидиз фена, анжах ина варзни зура кlвалахна – заз инсанрихъ галаз рахун-луькlуьн бес жезвачир. За жуван насигьатчи Муслимат Халимбеговна Халимбеговадиз кlвалахдин патахъай зенг авуна. Заз Аялрин жемиятдин тешкилатрин кlвалин мониторингдин отделдин начальниквиле кlвалах теклифна.

Са йисалай зун и идарадин кьиле акъвазна, ахпа чна гуьгъуьллувилин кlвалахрин Центр ачухна. Чна социальный проектрив жегьилар агудна. Жегьилар «тамариз» физвай девир риклел хтана, гьавиляй абурун фикир яратмишунрал желб ийиз алахъна: тарар кутун, дарда авайбуруз куьмек гун. Бюджет лап тlимил тиртlани, чна кlвалахзавай, гьа кlвалахзавай чкадал ксузвай, жегьилар вилик тухудай такьатар къазанмишун патал форумриз проектар кхьизвай.

– Куьн «Сифтебурун гьерекатдиз» гьикl атанай?

– Им зи жегьил вахтунда кьилиз акъат тавур мураддихъ галаз алакъалу я. Кар анал ала хьи, зун 1991-йисуз октябрёнокрин тешкилатдиз кьабулиз агакьнай, амма пионер жедай вахт атайла, пионеррин тешкилатар амукьнач, гьелбетда, пионеррин лагерарни. Им зи тlал тир. Заз и тешкилатдал чан хкиз гзаф кlанзавай.

2014- йисуз за Москвада Россиядин школьникрин гьерекат (РДШ) арадал гъунин учредительный собранида иштиракна. Дагъустанда за РДШ-дин (Российское движение школьников) координаторвал авуна.

Гуьгъуьнлай «Россиядин аялрин ва жегьилрин гьерекат» (им «Сифтебурун гьерекатдин» тамам тlвар я) ара-

дал гъунин месэла вилик эцигайла, эвелдай зун, са хейлин масабур хьиз, и кардал рази тушир, бес чахъ РДШ авай эхир, мад гьа ихьтиндакай вуч ийизва? Ахпа гъавурда акьуна, им лап хъсан кар я. Виликан тешкилатдин тереф парабуру хуьзвачир, цIийида вири садарна: министерствояр, ведомствояр ва маса къурулушар.

И рекьяй тежриба авайвиляй, заз и гьерекатдиз регьбервал гуз кIан хьана. Зун Сергей Алимович Меликовахъ галаз танишарна, ада заз вичин меслятчи хьун теклифна. Майдандал кIвалахун зи къаст туширтIани, за разивал гана. Амма са тIимил вахт алатайла, зун жуван чкадал хтана.

– Куь тешкилатдин метлеб вуч я?

«Сифтебурун гьерекатдин» метлеб – им Россиядихъ галаз хьун, инсан хьун, санал хьун, гьерекатдик хьун, сад лагьайди хьун я. Им вири садзавай, тупламишзавай фикир я. Чи къиметлувилер РФ-дин Президентдин указда къалурнавай руьгьдинни ахлакьдин истемишунрив кьазва. Им Ватан кIан хьун ва кьегьалвилелди зегьмет чIугун я. Чун аялрин ва жегьилрин къанажагъ хъсанарун патал чалишмиш жезва. Чаз са шумуд хел садарзавайбур жез кIанзава: спорт, туризм, меденият ва образование.

Лагьана кIанда, ина пешекарри кIвалахзава ва чи проектар са йикъанбур туш. Абур йис амай кьван давам жезва.

– Бес и проектар яратмишзавайбур вужар я?

– Федеральный флагманрин проектар ава. Абур вири 89 региондини кьилиз акъудзава. Региондинбурни ава. Эгер чна проект теклифна, адан хийирлувал субутарайтIа, ам федеральный хьун мумкин я. Месела, спортдин чи проект «Хизандин команда». Ам виридаз пара бегенмиш хьана ва федеральный дережадиз кьабулна.

– Регионрин арада Дагъустанди гьихьтин чка кьазва?

– Чаз умуми рейтинг авач, вучиз лагьайтIа мулкарин, финансрин, инфраструктурадин ва маса жигьетдай регионар сад туш. Амма алатай йисуз чи председателди Дагъустандин «Сифтебурун гьерекат» ихьтин тешкилатрин арада кIвенкIвечи цIудак акатзавайди къейднава.

– Тешкилатдиз регьбервал гуз ва хизандин дерди-бала ийиз четин яни?

– Са акьван регьятни туш. Заз пуд руш ава: Лидия, Атикат ва Айлин. Гзаф вахтара кIвалахдилай геж хквезва, санал ял ядай вахт амукьзавач. Зун абур телефонра геждалди ацукь тавун патал, чпин таяр-туьшерихъ галаз вахт акъудун патал алахъзава. Гьавиляй гатуз рушар лагердиз физва.

– Диде-бубайриз куьне гьихьтин меслят гудай?

– Жуван аялриз яб гун ва абурун ван атун. Ибур жуьреба-жуьре крар я. Яб гун ва аннамишун, веревирд авун, куьмек гун, дуьз рехъ къалурун. Кьилинди – аялдиз зарар тагун я. Бязи вахтара ваз хуш тир кар ви аялдиз эсиллагь бегенмиш жедач.

Ихтилат авурди: Аида Бабаева

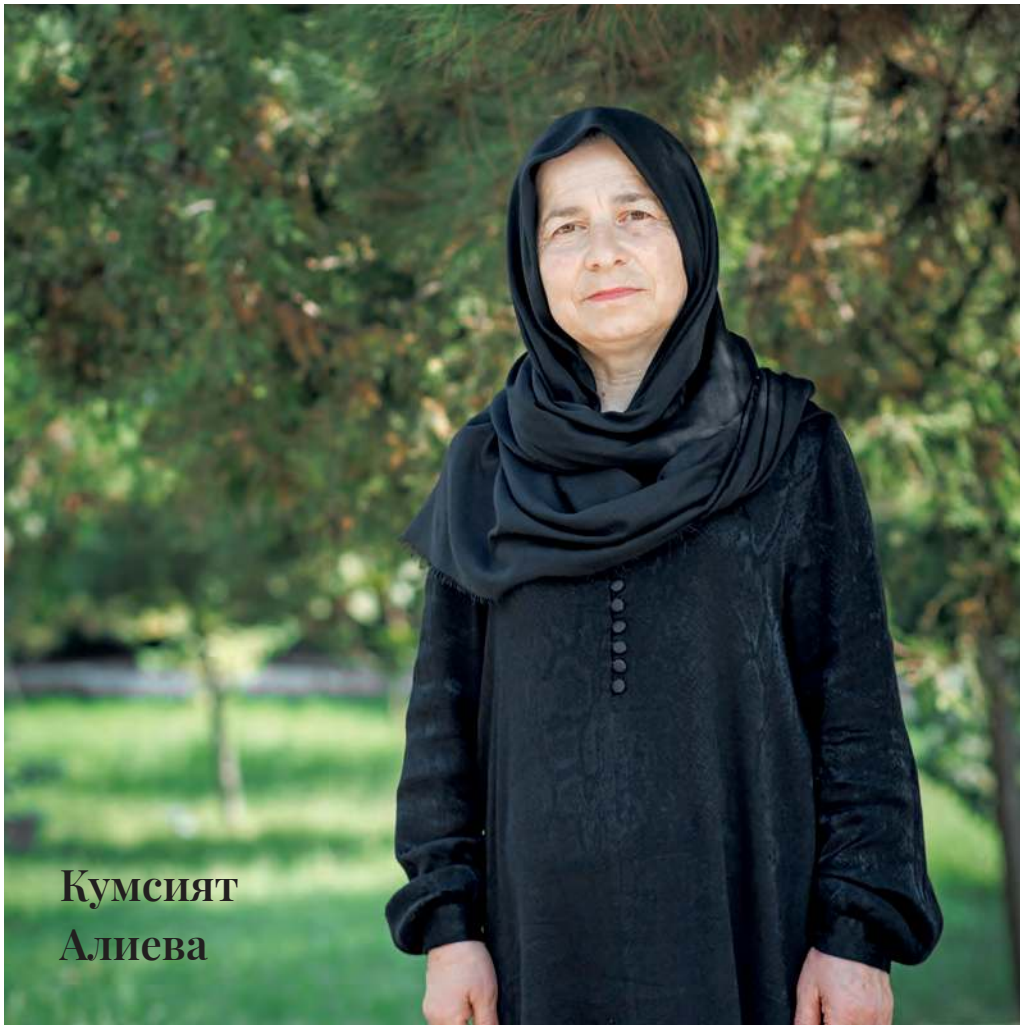

«За зи халкь эхирдал кьван хуьда...»

СВО-дай хтун тавур рухвайрин диде-бубайрихъ галаз рахаз, абурун рикIиз сабур гудай гафар жагъуриз лап четин я. Абакар Алиеван, дяведи авай са хва къакъудай, дидени буба чпи-чеб хуьз алахъзава. Иллаки диде. Зериф, яхун, вири накъвар авадарнавай ада секиндиз, сабурлудаказ, яваш сесиналди хцикай суьгьбетзава.

– Чахъ адетдин хизан ава – ихтилатзава Кумсият Абдутlалибовнади. – Абакар чи хайи хуьр Ванашимахида чlехи хьанай. Ам, вичелай мад багьа затl авачир, хайи чил кlан яз вердиш хьанай. Гьа и хуьряй ам хайи чил патал женг чlугвазни фена. Куьне ам гьихьтинди тир лугьуз хабар кьазвани? Чlехидаз яб гудай, диде-бубадиз, вахариз дикъет гудай, зайифдан тереф хуьдай, кьуьзуьбуруз куьмек гудай, вичиз авай эхиримжи затlни дарда авайдахъ галаз пайдай. Зани гъуьлуь адаз и крар кьасухдай чирзавачир, амма чун адаз чешне жез алахънай...

Гъуьл Мегьамед Абакаровичахъ галаз санал яшамиш жез саки яхцlур йис я. Ам дальнобойщик я, исятдани гьа кеспидал машгъул я. Къалабулух квай и кlвалахдивай адаз къерех жез кlанзавач – лугьузва хьи, и кlвалахди вичиз дерт кьезилариз куьмекзава, рикlиз секинвал гузва, амма гьакl ятlани, заз аквазва, рикl агьузардив ацlанва. Чна чи гьиссер къалур тийиз алахъзава...

Иллаки рагъдандин вахт залан я – адакай заз виридалайни кичlе я. И чlавуз тlал вири бедендиз чкlизва ва идаз са куьмекни ийиз жедач. Мегьамед викlегь кас я, амма заз чизва: адан хъуьцуьганни итимдин мискьи накъварай кьежизва. Чаз хциз мехъерар ийидай мурад авай, ада гагь вахтуналди къуллугъ ийизвай, гагь контрактдалди. Хъуьредай: «Гьеле вахт туш, диде, ингье хкведа, гьа чlавуз хизанни кутада, аяларни жеда, куьнни зи патав жеда, за куьн садрани текдиз тадач...» Ам пара регьимлу инсан тир.

Хъсандиз кlелнай. Дагъларин вири аялар хьиз викlегьди тир ва спортдал рикl алай. Дустар ва тlебиат кlандай. Югъ хьайила экуьнин сегьердал, ракъинин нурарал, дидеди чрай чар авай фал шад тир.

Армиядиз физ хциз вичиз кlан хьанай. Краснодарский крайда къуллугънай, Старцево хуьре: спортдин рекьяй са шумуд сеферда кубокар, медалар, грамотаяр ганай. Садра ада чаз вичиз контрактдалди къуллугъ ийиз кlанзава кхьенай.

– Адаз военныйдин рехъ бегенмиш тир, – лугьузва Мегьамед Абакаровича. – Ам женгчи, командир жез гьазур тир.

Контрактдин къуллугъ Абакара пуд йисан къене Новосибирск шегьерда авунай, шумудра чухсагъулдин чарар къачунай. Гьеле гьа чlавуз адаз чизвай: махсус серенжем башламишуниз гьазурзава, ва 2022 - йисан октябрдин юкьвара ам Томскдин областдиз, Стрежевой шегьердиз мобилизация авунай, ана ам снайпер-разведчиквилиз гьазурнай ва адаз «Сокол» позывной ганай. Вичин женгчивилин къуват ва акьул гьисаба кьурла, ам къиметлу аскеррин жергедик квай. Ада бубадиз лугьузвай: снайперрин умуми кlвалахдилай душмандин къуватар кукlвариз ва дяведин рехъ дегишариз алакьзава. Абакаранни адан юлдашрин гуьгъуьна душманар къекъвезвай.

– Адаз кичlезвайни? – хабар хкьазва бубади. – Зи хва виклегь, къуватлу женгчи, кьегьал командир тир. Заз адакай пара затlар чидай. Гьикl снайперди вичин чандилай гъил къачузватlа, пуд касди санал кlвалахдайла – лишан кьазвай кас, корректировщик ва абур хуьзвай кас. Гьикl сятералди душман ядай мумкинвал вилив хуьзватlа. Дяведин майдандал чкаяр дегишардайла гадайри чпи-чеб гьикl хуьзватlа. Душмандихъ галаз снайперрин женгер абуруз гьамиша аквазвай, адет хьанвай кlвалах тир. Гъвечlи сержант, цlуд кас авай отделенидин командир Абакар вичин аскерриз стхадилайни мукьва хьанвай. Зуни зи паб хцел кьил чlугваз фейила, аскерар чи патав атанай. Абуру зи папаз диде ва зазни буба лагьанай. Абур етимханада чlехи хьанвай аялар тир, абур акваз чи рикl цlразвай. Абур вири чи хцихъ галаз санал телеф хьана. Чун гъавурда авай, хцин уьмуьр гьикьван хаталлувилик кватlа, Аллагьдиз ялвар ийизвай ам сагъ-саламатдиз амукьун патал. Гьайиф хьи, кьисмет гьахьтинди хьана.

Абакар Алиеваз «Кьегьалвилин», «Ватан хуьнай», Дагъустандин Игит орденар, СВО-дин иштиракчидин, ЧВК «Вагнер» -дин медалар ва масабур ганва... Адан «Мажор» позывной алай дустуни лагьанай, лап четин вахтунда адахъ инанмиш хьана акъвазиз жедай, им фронтда лап багьа затl я.

– Чи хва Самарадин военный частуниз, гьужум ийидай мотострелковый 15-бригададиз снайпер яз ракъурнавай, – давамарзава ихтилат бубади. – Ам виридалайни пара нетижаяр авай женгчи яз къейднавай, четин шартlара дяведин месэлаяр агалкьунралди кьилиз акъудзавай кас тир. Чун са юкъузни архайиндиз ксаначир, йифен гьар са зенгинин ван рикlе гуьлле хьиз хьана...

Риклел алама, хци Бахмут патал (гила Артёмовск) хьайи къизгъин женгерикай лугьудай, ам гзаф ивияр экъичай ва СВО-дин вахтунда виридалайни яргъалди хьайи женг

тир. Чи гадайриз ва «Вагнерриз» лап четин хьанай. Шегьер цIа авай, душманди ам гатIумиз тежедай къеледиз элкъуьрна.

Шегьеррал гьужум – им лап четин месэла я: гьар са кIвал, подъезд, мертеба, утагъ – ибур вири мягькемарнавай позицияр тир. Гьар са экъечIун гьужум тир.

Хци бахмутдин операцидикай са тIимил хъуьтуьларна лугьудай, анжах за военкоррин репортажриз дикъетдивди яб гузвай. Заз ана вуч жезватIа чириз кIанзавай. КIвале зун идакай рахазвачир, заз зи рушарин ва папан рикIик къалабулух кутаз кIанзавачир.

– Чна бубадин сагъламвал хуьзвай, – лугьузва Кумсията. – Чаз адан рикIикай кичIезвай, гьада хьиз чнани бахмутдин жегьеннемда авай чи аскеррин гьар са гьерекатдал гуьзчивалдай. Хцелай къвезвай гьар са хабар чаз михьи гьавадин нефес хьиз тир. Ислягь агьалийрин язухни авачир фашистрин залумвилерал мягьтел жезвай. Иниз душмандин элитадин подразделенияр гадарна. Амма абур чибурун басрухдик акатна.

Чи хцин дестеди шумудни садра чи аскерар къутармишна. И жергедай яз Авдеевкадин районда четин женгер кьиле физвай чкада рекьелай алатай 17 касдикай ибарат дестени къутармишнай. Хцин дестеди абур урусатдин кьушун галай патахъ акъудна. Идакай кьилин командованидив хабар агакьна, дагъустанви командирдин кьегьалвал чухсагъулдин чар гуналди къейдна.

Абакаран диде-бубадихъ галаз виридалайни четинди Ясиноват райондин Бердычи посёлокда 2024-йисан 2-мартдиз хьайи женгиникай рахун тир. И женгина абурун хва телеф хьанай.

Алиеврин хизандин тарихда хьайи мусибатдин хабарди мукьвабур, багърияр, хуьруьнвияр кьарсурна. Диде-бубадикай гьар сада и кар вичин саягъда рикIел хкизва, гьиссер къалур тавун патал алахъзава.

– Им залум бягьс тир. Чи гадайри, Бердычи азад ийидайла, гьар са метр патал женг чIугазвай. А чIавуз ВСУ-ди Бердычи, Семеновка, Орловка хуьрерин кьилихъ вири къуватар кIватIна. Бердычи хуьр ВСУ-дин кьушунриз яракь гъизвай асул рекьел алай. Ам къахчурла, душмандин логистикадиз еке зарар хьана.

Авдеевкадилай рагъакIидай патахъ ВСУ-ди кьулухъ чIугвадайла, абур кьисас вахчуз алахъна. Россиядин къуватдин вилик пад кьун паталди Бердычидихъ пара аскерар ракъурзавай. Гьа и чIавуз Украинадин гзаф аскерар есирда кьуна. ВСУ-дин жергеяр пара кьери хьана. Россиядин кьушунри чпин кьадар хвена, цIийи пунктар кьаз, душман акIажарзавай.

– Чаз, дагъустанвийриз, сергъакъалавийриз, чпин веледар пуч хьайибуруз, – лугьузва игитдин бубади, – СВО эхирдал кьван тухун важиблу я. Герек хьайитIа, чун – чIехи несил – чи веледар эвезна, фашизм терг авун патал яракь гъиле кьаз гьазур я. Гзаф ватанэгьлияр, хцин юлдашар лап четин декьикьада чи хизандин патав гвай ва Абакаран уьмуьрдин эхиримжи легьзейрикай суьгьбетдайла чпи адалай кьисас вахчудайди хиве кьунай.

Диде-буба патал хва неинки хайи иви я, ам буржи тамамарнавай аскер я. Алиеврин хизанди хциз ганвай наградаяр мукъаятдиз хуьзва. Хуьруьн школадин вилик телеф хьайибурун тIварар алай мемориалдин кьул, классра игит Абакар Алиеван партаяр ава. Абурухъ отличникар ацукьнава. Абакар Алиеван тIварунихъ кьилин куьче янава.

Ванашимахи хуьруьнвийри гьисабзава: СВО-дин женгчийрин кьисмет – им махсус серенжемдин жанлу документ я. Адахъ галаз гьар са ватанэгьли таниш хьун лазим я. РикIел хуьн патал...

Амина Абдулаева

Самира
Рамазанова

«Операция ийидайла, за абуруз мани язавай»

Дагъустандин мединститутдин студент рушан ихтилат

2026-йисан апрелдиз Хучнидай тир ДГМУ-да кIелзавай Самира Рамазановади Россиядин здравоохраненидин работникрин профсоюзди тешкилай ватанпересвилин манийрин фестивалда иштиракна. Адан гьурчег сесини тамашачияр гьейранарна. Фестивалда Самиради «Россия-Кавказ» композиция тамамарна, адан видео-роликриз соцсетрай саки зур миллион кас килигзава.

Чи журналдин мухбир Самирадихъ галаз гуьруьшмиш хьана ва адавай хабар кьуна: пациентдиз операция ийидайла мани ягъун гьихьтин кар я ва гьи кар пис я – экзамен вахкуз тахьун ва я сегьнедал таб авун?

Москва муьтIуьгьарун ва Кавказдин кутюр

– ***Фестивалдин иштиракчийрин арада куьн гьикI хьанай***?

– Чи университетдин профкомди иштиракун теклифна ва за фикирна: «Вучиз иштиракдач кьван?» Сифтедай иштиракчияр кIеви къайдайрай хкягъзавай – вири Россиядай 170-далай виниз арзаяр ракъурна. Конкурс патал за милли партал алаз а капелла лугьузвай видео кхьена, рекье туна. Са тIимил вахтундилай заз зун финалдиз акъатнавайди чир хьана. Зун виридалайни хъсан къад касдин жергеда гьатна. Финал вич Москвада, «Измайлово» концертдин залда кьиле фена. Зун виридалайни жегьил иштиракчи тир.

– ***Куь манидай квез виридалайни бегенмиш хьайи цIар гьим я?***

– Заз абур вири бегенмиш я: мани иерди я, ана авай гафарни. За ам мукьвал-мукьвал лугьузва. Амма «Яшамишрай зи ватан Россия, Россия!» цIар заз виридалайни хуш я, мани тамамардай вахтунда и цIарцIи лезет гузва.

– ***Мани сифте сеферда гьинай ван хьанай?***

– Интернетдин майданра Рукъият Гьамзатовади лугьузвай и манидал расалмиш хьанай. Ам заз гьасятда бегенмиш хьанай. Сифте яз за и мани университетдин кьвед лагьай курсуна кIелдайла янай. Гуьгъуьнлай гьар са кутугай чкадал, гила саки вири мярекатра и мани лугьузва.

– ***Шит хьанвачни?***

– Ваъ! Гьар сеферда за ам сад лагьай сеферда хьиз лугьузва.

– ***Финалда куьне квез гьихьтин къимет гузва?***

– Заз чиз, лайихлудаказ экъечIна. Концертдилай кьулухъ зи патав маса иштиракчияр атанай ва тарифарнай. Виридаз зал алай халкьдин милли парталарни бегенмиш хьанвай. Перемдин фасон за хкянай, ам квейиди профсоюз тир.

– ***А парталрин кьисмет гьихьтинди хьана? Профсоюзди абур вахчунани, тахьайтIа квез тунани?***

–Зун а кьадар шад я хьи, а парталар заз багъишунал. Захъ милли парталрин са шумуд жуьре ава, вучиз лагьайтlа, за мукьвал-мукьвал дагъустандин маса чlаларални манияр язава.

– Квез и чlалар вири чизвани?

– Заз хайи табасаран, азербайжан (зи баде азербажанви я) ва, гьелбетда, урус чlалар хъсандиз чизва. Амай чlаларал тlимил-шимил гафар я чизвайди. Мисал яз, лезги чlал табасаран чlалаз лап мукьва я, гьавиляй адал мани лугьун заз са кlусни четин туш. Азербайжан чlал чир хьуни къумукь чlалал са жуьре гъавурда акьаз куьмек гузва. Виридалайни заз четин жезвайди авар чlал я. Аваррин манийрин сес маса жуьре я, зи сес абурув кьазвач.

– Сифте яз маса чlаларал мани лагьайла квез куьн а чlалан миллетди критика ийиз кичlе хьаначирни? Яни, «гафар дуьз лугьузвач», «гафарин паяр незва» ва икl мад.

– Кичlевал садрани хьанач. Я ахьтин критикадал зун, жуван бахтунай, гьич са чlавузни расалмиш хьайиди туш. Гьелбетда, виридаз аян я, гьа чlалан иесиди хьиз завай гафар дуьз лугьуз жедач, амма гафарай кьил акъат тийидайвални за лугьузвач эхир.

Моцарталай операцияр ийизвай чкадал кьван: зачетрикай азад авун патал, пациентриз манияр гьикl лугьудатlа...

– Музыкадал машгъул хьун квелай гатlуннай?

– Зун сегьнедал гьеле аялрин бахчада авай чlавалай ала. Ахпа школадин концертар. Лугьун хьи, за музыкадин образование къачурди туш. Чи университетда меденият дин центр ава, ана сес лентиниз къачудай студия ава, за пара вахт гьана акъудзава.

– Наушникрай квез куьз яб гуз хуш я?

– Музыкадиз! Им ктабрал пара рикl алай касдивай квез бегенмиш ктаб гьим я лагьай чlал я. Заз гьар юкъуз цlийи музыка хуш я. Мумкин я, къе ам кьуьл ийиз ашкъи гъидай лезгинка хьун, пака – Моцарт.

– Къе куь кьиле гьихьтин мани авай?

– Арабрин са мани я. Арабрихъ гзаф гьурчег музыка ава. Гележегда заз абурун чlал чириз кlандай.

– Куьне вучиз медицина хкянай? Музыкадин вуз кlан хьаначирни?

– Заз музыка пара кlанда, анжах машгъулат хьиз. Амма зи мурад духтур хьун тир. Заз инсанриз куьмек гуз гьамиша кlандай, иллаки жуван хизандиз.

– Аял чlавуз духтурдин ролда къугъвазвайни?

– Эхь, за жуван нинийривай гзаф анализар къачуна (хъуьрезва). Абуруз рапар ядай, дарманар гудай.

– Медицинадин тежрибадай риклел аламукьай итижлу дуьшуьшар авани?

– Сифтедай заз хирургия лап хуш тир, гьатта заз пластикадин рехъ хкягъизни кlанзавай. Ахпа фикир дегиш хьана, ординатура мад вад йисуз кlелна кlанзавайди чир хьайила. Университетдин 6 йисалай гъейри. Кьвед лагьай курсуна авайла, зун мукьвал-мукьвал операцийриз фидай. Пара операцияр наркоз тагана, чкадин анестезия ийидайбур тир. Ихьтин вахтара пациент вич-вичел жезва ва бязибур захъ галаз рахазвай. За сегьнедал мани лугьузвайди чир хьайила, чпиз манияр лугьун тlалабдай (хъуьрезва). За абуруз мани ядай, явашдиз.

– Хирургди манияр лугьузвачирни? Лап хъсан дуэт жедай, заз чиз.

– Ваъ, ам лап важиблу ва жавабдар кардал машгъул я эхир.

– Операция ийизвайбур гьич, мад маса ксар хьанайни гуьзет тавур чкайра мани ягъун тlалабай?

– Муаллимар (хъверзава). Гьа тарсарин вахтунда. Зи профилда авай виридалайни машгьур видео гьа тарсунин вахтунда кхьенвайди я. Зал ана медицинадин халат ала, патав муаллим ацукьна дикъетдивди яб акалзава. А кар дуьшуьшдай хьана: переменадин вахтунда зун рушарихъ галаз ацукьна, явашдиз мани лугьузвай. И арада муаллим атана. Чун чалишмиш хьана, муаллимди лагьана: «Гьан кван, давам ая! Зун доскадал акъудна ва за «Где-то на белом свете» мани лагьана. Нетижада и роликдиз саки зур миллион кас килигнава.

– Вад эцигнани?

– Ваъ, амма гуьгъуьнлай зачетдикай азаднай.

– Гила тадиз жаваб гудай суалар! Вуч пис я: сегьнедал нота дуьз татун ва я экзамен вахкуз тахьун?

– Гьелбетда, экзамен вахкуз тахьун. Адан нетижа пара залан я.

– Вуч хъсан я: Ґабасаран райондин дагъларин секинвал ва я Махачкъаладин къизгъин ритм?

– Заз шегьердин уьмуьр мукьва я. Зун гьамиша гьерекатдик хьана кlандай инсан я – са гьиниз ятlани катдайвал, са вуч ятlани ийидайвал. Гьавиляй за шегьердин ритм хкязава.

– Гьи келимади къурху кутазва: «Ґадиз ректордин патав!» ва я «Пака Кремлда мани яда!»?

– Пагь, кьвед лагьайда зак гьич къурху кутазвач! Акси яз, руьгьламишзава, шадарзава. Амма «Ректордин патав!» лугьудай гафари кичl кутазва.

– Эхиримжи суал: исятда куь риклив тадиз кlвалахиз тазвай мурад гьим я?

– Лап хъсан духтур хьун, медицинани сегьне сад авун. Заз музыкани, зи гележегдин пешени сад хьиз кlанда. Завай и кьве стулдални ацукьиз жедайдак риклин сидкьидай умуд кутазва.

– Яни, эгер куь концертда садаз пис хьайитlа ва «Залда духтурар авани?» лагьайтlа, куьне сегьнедилай хкадарна ватанэгьли къутармишдани?

– Къуй, садазни пис тахьурай, амма гьахьтин кар хьайитlа, зун виридалайни вилик куьмек гуз гьазур я.

Руслан Бакидов

Дилара
Мирзоева

Иервилизни кьадар ава

Алай девирда чlехи пай дишегьлийри сифтени-сифте чпин винел патан акунрикай фикирзава. Виридалайни иерди хьун патахъай абуру ара-бир са хейлин операцияр ийизва, жегьилардай рапар язава ва икl мад. Са гафуналди, чпин чин михьиз дегишарзава.

«Жуван бедендихъ, чинихъ гелкъуьн, гьелбетда хъсан кар я, амма иервилизни кьадар ава, «акъваздай вахт» чир хьана кlанда» – лугьузва къенин чи макъаладин игит Дилара Жамирзоевна Мирзоевади.

Диларади косметологиядин рекье кlвалахиз 15 йис я. Чна адахъ галаз сагъламвиликай, хийир ва зиян авай рапарикай, гуьрчегвал хуьникай ихтилатар авуна.

– Зи патав къвезвай муьштерийрин чlехи пай чпин яшар 30 йисалай алатнавайбур я, – лугьузва Дилара Мирзоевади. – И яшдиз акъатайла чинин хамуни сифте яз вичихъ гелкъуьн герек тирдикай хабар гуда, хамуник квай хийирлу витаминрин кьадар тlимил жезва. Вахтунда куьмек тавуртlа, чина биришар гьатда. Муьштерийри гьар жуьре процедураяр хкягъзава: адетдин пилинг, чинин хам михьи авун, ам хъуьтуьларун, биришар акъудун ва икl мад. Исятда, заз чиз, куь кьилиз гьасятда фикир атана жеди, бес пlузарар? Эхь, чуьнуьхдай затl авач, алай девирдин дишегьлийрин рикl алай процедура пlузарар чlехи авун я. И жигьетдай зи патавни пара ксар къвезва. Ихьтин муьштерияр кьве жуьредиз пайиз жеда. Садбур чпин акунрал рази тушиз, пlузарар лап кьелечlбур тирвиляй къвезва, муькуьбур – гьакl и кар дебда авайвиляй. Чlехи пай вахтара залай абур пlузаррик хкуьр тавун патал рекьив гъиз жезва, амма «заз гьакl кlанзава, за ваз пул гузва» лугьудай вахтарни ава. Лугьудайвал, муьштери гьамиша гьахъ я.

Дилара Жамирзоевнади лагьайвал, сифтени-сифте ада вичин патав атанвайдан чинин хам авай гьалдиз фикир гузва. Вучиз лагьайтlа, гуьрчегвал сагъламвилелай гатlунзава. Дугъриданни, къайдасуз уьмуьр тухузвай (яни ички хъун, пlапlрус чlугун ва икl мад), залан фикир чlугвазвай, дарвал, зегьмет акунвай, дерт хьанвай дишегьлияр фад кьуьзуь жеда. И арада куьмекдиз косметолог къвезва. Ада дишегьлидин гуьрчегвал яргъалди амукьдайвал ийизва.

Диларади дишегьлийриз вичи меслят къалурзавай ва эсиллагь къадагъа ийизвай процедурайрикайни лагьана. Сифтегьанбурук акатзава: чинин ва бедендин хам хъуьтуьларун (гиалурондин ва коллагендин инъекцияр), мезотерапия ва ботокс (эгер чина биришар гьатнаватlа). Косметологди къадагъа ийизва: жув тlебиисуз къалурзавай процедура – яни, яргъалай акунамазди виле акьадайвал хъуьхъвен кьилер даклурун, чене гуьтlуь авун ва къайдасуз чlехи пlузарар авун.

– Зи кlвалахда атанвайдахъ галаз умуми чlал жагъурун лап важиблу

кар я, – давамарзава вичин ихтилат Дилара Мирзоевади. – Бязи вахтара муьштери са процедура кIанз къвезва, амма захъ яб акалайла, ада маса процедура хкягъзава. Пешекар косметологдиз вичиз аквада атанвайдаз гьи процедура лазим аватIа. Яни, зун кIвалахдив пул къазанмишунин фикир аваз ваъ, намусдивди эгечIзава. И кар абуруз чпизни аквазва, гуьгъуьнлай заз чухсагъул лугьузва.

Дилара Жамирзоевна Мирзоевадиз кьисметди вичи рехъ къалурна. Ада эвелдай педучилище акьалтIарнай, амма и рекьяй гьич са юкъузни кIвалахнач. Макъаладин игитди хиве кьурвал, ада и пеше а вахтунда ад авайбурукай сад тирвиляй хкягънай, идалайни гъейри, диде-бубадизни муаллимвилин пеше хуш тир. Дуьз лагьайтIа, рушан фикирда педучилищедик акат тавуртIа, медучилищедиз документар вугун авай. Гуьгъуьнлай ада кьвед лагьай образованини къачуна. Анлай кьулухъ вичин пешедиз вафалу яз зегьмет чIугвазва. КIвалахал ам еке ашкъидивди къвезва. Азад вахт Диларади вичин руш Хадижадихъ галаз акъудзава. Хадижади школада кIелзама. Ада гьеле гележегдин рехъ хкягънавач. Белки са шумуд йисалай гьадани вичин дидедин рехъ давамарин.

Дилара вич чlехи хизанда хьанай. Абур вад аял авай: пуд рушни кьве гада. Диде-бубади вири аялриз хъсан тербия ва образование гана. Къе абурухъ виридахъ чпин хизанар ава. Стхаяр кьведни военныяр я, сад исятда кьиле физвай дяведин махсус серенжемдин иштиракчи я. Вахари – Маринади ва Наидади – чпин хизанар кутуна, динж хьанва. Суварриз стхаярни вахар диде-бубадин патав Мегьарамдхуьруьн райондин Цlелегуьнрин хуьруьз хъфизва. Им хизан санал агудзавай адетдиз элкъвенва.

Куьне куьн виклегь дишегьли хьиз гьиссзавани лагьай суалдиз Дилара Мирзоевади ихьтин жаваб гана:

– Са вахтара, гьеле школада амайла, са бязи виклегь, кар алакьдай дишегьлияр акурла зун абурал мягьтел жедай. Яраб абурулай четинвилерай экъечlиз гьикl алакьнатlа, фикирдай? Яраб абуруз къуват куь гузватlа, лугьудай. Чидач, белки за а чlавуз абурун кьисмет жувалди къачуна жеди. Белки кьисметдиз зун ахтармишиз кlан хьана жеди. Амма са кар якъин я – уьмуьрди вичи вун виклегьарни ийида, къуватлуни. Зи уьмуьрдани гьа ихьтин вахт хьанай. Им зун гъуьлуьхъ галаз чара хьайи вахт тир. Жезмай кьван хизан хуьз алахъна, амма са касдивай хизан хуьз жедач. А вахтунда зун гъвечlи аялни гваз, жибинда пулни авачиз амукьнай. Кирида кьадай ужуз кlвалихъ гьикьван къекъвенай хьи. Диде-бубадин патав заз хъфиз кlанзавачир. Исятда риклел хкидайла, за фикирзава, яраб заз а чlавуз къуват ни гузвай жал? Заз чиз, зи чиниз килигиз акъвазнавай зи веледди. А йикъар заз гьич риклелни хкиз кlанзавач, амма заз лугьуз кlанзава – зун акьван виклегьди тирди зазни чидачир.

Четинвилер галачир уьмуьр мумкин туш лугьудайвал, гьардаз вичиз кьван дертни ава. Гьамиша чинал хъвер алай, рахун-луькlуьн кlани,

назикдиз аквазвай и дишегьлидиз регьятдиз жагъай са затlни авач. Гьавиляй чун и суалдилай элячlна. Чна адавай журнал кlелзавай дишегьлийриз са-кьве гаф лугьун тlалабна.

– Заз журнал кlелзавай, гьакlни вири Дагъустандин дишегьлийриз бахт хьана кlанзава. Къуй абурухъ гьам бедендин, гьам руьгьдин сагъламвал хьурай! Гуьрчегвиликай рахайтlа, ам яргъалди хуьн патахъай квез пешекар косметологди куьмек гуда.

Наира Шихнабиева

Уьмуьрдин декьикьаяр...

Дагъустан Республикадин Р. Гьамзатован тIварунихъ галай милли библиотекадин край чирдай ва милли литературадин отделдин кьилин библиотекарь Сакинат Нурудиновна Мусаевади мукьвал-мукьвал ина мярекатар тухузва. Мукьвара и библиотекада муаллим, шаир, гьикаятчи, публицист, Россиядин писателрин Союздин член Нажмудин Шихнабиеван «Уьмуьрдин декьикьаяр» ктабдин презентация кьиле фена.

Мярекат адетдин презентация хьиз кьиле фенач. Инал автор алачир. Гьайиф хьи, ктаб чапдалди ам чи арадай гьамишалугъ яз акъатна. Лугьуда хьи, инсан ам вич ва я адан хъсан крар риклел аламай кьван яшамиш жезва. И жигьетдай шаирар, писателар даим яшамиш жезва. Вучиз лагьайтIа, абурун эсерар, ктабар гьамиша амукьда!

Мярекат тухун патал гаф Нажмудин Шихнабиеван руш, лезги чIалал акъатзавай «Дагъустандин дишегьли» журналдин редактор Наира Ибрагьимовадиз гана.

– Къенин мярекат – им са ктабдин презентация туш, чун инал анжах ктаб раиж авун патал ваъ, ада лишанламишзавай затIар – гаф ва хайи меденият кIан хьун, халкьдин милливал хуьн – патал кIватI хьанва. Инал неинки лезги, гьакIни дагъустандин маса чIаларин къайгъуда авайбурни кIватI хьанва ва и карди гуьруьш мадни итижлу ийизва. «Уьмуьрдин декьикьаяр» ктабдин ав-

тор неинки писатель, аялриз тарсар ва насигьат гайи муаллим, халкьдин милли меденият хвейи кас, гьаклни гьам уьмуьрда, гьам яратмишунра вичин гражданвилин тереф авай инсан ва писатель тир.

Къуй и ктаб гьар садан уьмуьрдин важиблу декьикьайра экв гудай, дуьз рехъ къалурдай куьмекчи хьурай! Инанмиш я, клелзавайбурун риклера адаз чка жагъида ва адакай несилар сад-садав агудзавай гъал жеда, – лагьана Наира Ибрагьимовади вичин рахунра.

Чпин дуст, насигьатчи, багъри кас риклел хкун патал муаллимар, журналистар, школьникар, Нажмудин Кьадиевичан рухваяр ва рушар атанвай.

Мярекатдал «Дагъустан» ГТРК-дин лезги чlалан вещанидин старший редактор Наира Рамазанова, РД-дин халкьдин шаир, писатель, публицист, литературовед ва таржумачи Фейзудин Нагъиев, «Дагъустандин дишегьли» журналдин кьилин редактордин заместитель Суьлгьият Булгаева, РД-дин Халкьдин шаир, табасаран чlалал акъатзавай «Дагъустандин дишегьли» журналдин редактор Сувайнат Куьребегова, Госдумадин депутатдин куьмекчи, РД-дин

Общественный палатадин Комиссиядин председатель Райсама Саркарова, Махачкъаладин ва Каспийскдин школайрин лезги чlалан муаллимар библиотекадин къуллугъчияр ва автордин яратмишунрал рикl алай маса ксар рахана.

Каспийскдай ва Махачкъаладай тир школьникри урус ва лезги чlалаларал Нажмудин Шихнабиеван шиирар кlелна. Эсерлудаказ шиирар кlелун патал абур Каспийскдин 4 ва 1 лагьай нумрайрин лезги чlалан муаллимар Мегьамедова Изабеллади, Жафарова Маринади ва Махачкъаладай тир Тlагьирова Заремади гьазурна. Лезги чlалан муаллим Марина Жафаровади ва жемиятдин крарал машгъул Гуьльназ Алибеговади халкьдин ва Н.Шихнабиеван чlалариз кхьенвай манияр лагьана. Мадни писателдин сегьнеламишнавай юмореска «Аламатни Керемат» ва аялар патал кхьенвай гьикая «Баят фу» экрандилай къалурна.

Мярекат рикlел аламукьдай шикил ягъуналди акьалтlарна.

Шейха Набиева

Амин ШИХИВИ

Дагъви рушан муьгьуьббат

(Поэмадай чlукар)

Студентка руш кlан хьана заз,
Уьмуьрдиз зи нур аватна.
Таниш жез кlанз цуькверни гваз,
Адан вилик зун акатна.

Зун акуна акъваз хьана,
Мукьув фена агатна зун.
Цуьквер гана тlвар жузуна,
Назик ванцел кудна рахун.

Зи тlвар Абдул я лагьана,
Башламишна за ихтилат.
Зун Залина я лагьана,
Зав рахана гуьзел тават.

Акьван яргъал фенач вахтар,
Ашкъи гьатна чи рикlера.
Залинадкай хьана заз яр,
Кьуна чка зи гьиссера.

Зенг тавур югъ чаз авачир,
Мукьвал-мукьвал чун акквазвай.
Залинадив дамах гвачир,
Чина адан шадвал авай.

Ашкъидикай арадавай,
Чаз кьведазни хабар авай.
А гьиссер чи багьаз кьадай,
Чахъ кьведахъни гьунар авай.

Юриствиле кlвалах ийиз,
Заводдавай зун вад юкъуз.
Залина руш авай кlелиз
Институтда, зун таз ялгъуз.

Духтур пеше лазим къачуз,
Вад лагьай курсуна кlелиз,
Залина авай жуьрэтлуз,
Маса куьнкай фикир тийиз.

Мехъер авун теклифайла,
Залинади икl лагьана:
«Институт за куьтягьайла,
Мехъеркай чун дуьз рахада»...

* * *

... Хтайла са юкъуз кlвализ,
Повестка зав агакьарна.
Такlан хьана тадиз рикlиз:
Яр гила гьикl алакьарда.

Пакад юкъуз акъатна зун,
Военкоматдин кабинетриз.
Контракт лазимдиз кьабулун -
Башламишна заз минетиз.

Дикъетдалди яб гана за,
Военком гьахъ яз акуна.
Разивилин таб гана за,
Контрактдални къул чlугуна.

И хабар гваз ярдин патав,
Чукурна за геж тавуна.
Чи кьведан ашкъидин ялав,
Синагъда и карди туна.

Вилерлай накъвар аватна,
Кlанидан зи къужахдавай.
Такlандиз адвай къакъатна,
Лагьана за ярдиз: «Сагърай!»

Залинади лагьана заз:
«Инанмиш вун хьухь кlаниди,
Маса кас жедач захъ галаз,
Вун гуьзлемишда за, азизди!»

* * *

Армидиз фей пуд вацралай,
Зун Донецкдиз акъатна.
Дяве ина физвай фадлай,
Рикlик лазим руьгь акатна.

Украинрин миллетчияр,
Хьанвай чаз халис душманар.
Илигзавай чна яракьар,
Азад хъийиз чи майданар.

Гагь са хуьр, гагь маса шегьер,
Къахчуз душман ярхарзавай.
Гьужумдиз физ, са – са сенгер,
Язух текъвез куклварзавай.

Ял ядай вахт гьатайла заз,
Клани ярдиз зенг ийизвай.
Тух жезвачир адав рахаз,
Ам акунихъ къаних хьанвай.

«Эхиримжи курсуниз зун
Институтдин акъатнава.
Мукьвал куьтягь жезва клелун» -
Икl лагьана яр рахана.

Гьар авурла зенг за ярдиз,
Чан-рикl ада заз ийизвай.
А рахунри жуьрэтлувилиз,
Лап пара таъсир ийизвай.

Душманрин пис гьужумдикай,
Малумарна чаз фадамаз.
Гьазур хьана гьар патахъай
Душман клеви гьалкъада тваз.

Женгина душмандихъ тухвай,
Гъалиб хьана чи аскерар.
Виклегьвиляй чна къалурай,
Пишкешна лайих медалар.

Женгинилай женгиналди,
Уьмуьр жегьил чи икl физвай.
Терг ийизватlан душманди,
Телефвилер чазни гъизвай.

Нубатдин са женгина чун,
Зурба ягъунриз акъатна.
Снаряд са хъиткьин хьана, зун
Жув жувакай михьиз хкатна.

Контузияда авайла зун
Клвачерлай танк феналдай.
Зун частуниз хутахайла,
Лап залан гьалда авалдай.

Виклегьвилин ордендиз чун,
И женгинай лайих хьана.
Амма къати женгини зун,
Кьадарсуз дарих авуна.

Зун зал хтана госпиталда,
Кьве клвачlни галамачиз.
Амай уьмуьр за гьикl гьалда -
Маса фикир къвезвач кьилиз.

Жендекдин са пай амачир,
Залинади вучда закай.
Хизан хьуник умуд квачир,
Ни фикирда зи рикликай?

Низ герек я зун и гьалда?
Вил атlутl хуш уьмуьрдикай!
Гележегди гьиниз ялда? -
Хкатзавач фикиррикай.

Икl фикириз жува жуваз,
Кlанидаз за зенг хъувунач.
Зи гьалдикай са хабар кьаз,
Патай садни малум хьанач.

Анжах чирна за дустуниз,
Кьилел дуьшуьш атуникай.
Килигна жуван и гьалдиз,
Рахана зун клвал гуникай.

Ирид вацра госпиталра,
Хьана зун лап сагъ жедалди.
Ярдин шикил зи хиялра,
Хуьда клевиз гьи члавалди?

Йис алатна зенг тавуна,
Клани ярдиз зал вил алай.
Зак вичин умуд кутуна,
Ватанда чи текдиз амай.

Жуьрэтвална, хьанач завай
Зи гьалдикай лугьуз ярдиз.
Тек са шикил адан гумай,
Хуьзвай за ам ядигардиз.

Гьикl алудда яр риклелай?
Ам акунихъ лап вил хьанва.
Адан тlвар зи сивел алай,
Алуд жезвач, вердиш хьана.

Ара - бир физ зи вилеркай,
Клани яр вич карагзава.
Кьисмет тахьай чи риклеркай,
Руьгьди клевиз гьарагъзава.

Социальный идарадиз,
Инвалид хьиз акъуднава.
Амай уьмуьр кечирмишиз,
Заз и чка къалурнава.

Уьмуьрда заз икl ракъурай,
Кьисметдал зун рази хьана.
Терг тавуна чан зал турдай,
Шукур Аллагьдиз лагьана...

* * *

...Яргъалди фикир тавуна,
Залина руш гьазур хьана.
Кlвалахлай рухсат къачуна,
Гьафтедлай ам рекье хьана.

Автобусда ацукьна руш,
Килигиз хьана кьуд патаз.
Рикlин гьалар хьана нахуш,
Кlанзавачир адаз рахаз.

Къвалав рушан ацукьнава,
Дишегьли са яшда авай.
Ада ихтилат куднава,
Залинадиз менфят авай.

Суьгьбетчияр хьанва абур,
Регьят жезва рехъ акъудиз.
Шей пайзава рекье къачур,
Ида – ада гуьгьуьл ачухиз.

Суткадилай руш агакьна,
Вичиз кlанзавай шегьердиз.
Тади кваз ам кlвачин хьана,
Кlанивилин физ эвердиз.

Агакьна руш госпиталдиз,
Башламишна тадиз къекъвез.
Гагь - гагь къвезвай адан хиялдиз,
Кlани яр вичин патав къвез.

Хана гуьгьуьл чир хьайила,
Экъечlна ам госпиталдай.
Гьазур жезвай чи руш гила,
Шегьердиз физ Абдул авай.

Пакад юкъуз физ экъечlна,
Автобусда ацукьнавай.
Хиялар хкягъиз ам эгечlна,
Абдулакай кьиле гьатай.

Вилерилай физва рушан,
Накъвад селлер акъваз тийиз.
Фикир хьана сад виридан,
Эгечlнава руш секинриз.

Агакьдалди рикl ахъатиз,
Сабур тежез шехьиз хьана.
Мусибат яз хура гьатиз,
Дердинин тlал эхиз хьана.

Сакlани кlевиз фикирдиз,
Алакьзавач рушавай икl.
Чпин кьведан жегьил уьмуьрдиз,
Баладикай гьазурнавай.

* * *

Кичlе жемир, Залина руш,
Кьисметда ви жезвай краркай.
Гьикьван ваз тахьайтlани хуш,
Катиз жедач абурукай.

Инсандал къвезвай дуьшуьшар,
Имтигьанар я адаз гузвай.
Тиртlа инсан хъсан аяндар,
Хатайрин вилик пад кьадай.

Кlанивили кьисмет авур,
Метлеб чирзава къастарин.
Жезмай кьван хуьх жува сабур,
Сабурди хуьда цlай риклерин!

Сабур ая, Залина руш,
Заланди я гуьруьш къвезвай.
Рикl кlевиз яхъ, жедайвал хуш,
Касдиз мукьвал ваз аквазвай.

Хийир хьуй ви гьар къачур кам,
Жува-жув яхъ такабурдиз!
Кlанивилиз ая икрам,
Арадавай куь тlарамдиз!...

...Абдулан яваш квахьзавай
Михьиз пай атlайдан гуьгьуьл.
Алахънавай ам кlевелай
Алудиз кlанз дуьшуьш туькьуьл.

Мураддиз адан риклевай.
Залинади таъсир гузавай.
Кlанивили арадавай,
Такlанвилер туьхуьрзавай.

Рушан кlевиз кьуна гардан,
Хъиткьин хьана шел вилериз.
Пара рази тир Абдулан
Чан - рикl хьана Залинадиз...

Эльмира
Амирханова

«Фермада кIвалах югъди-йифди кьиле физва»

Дагъустанда къуватлу, виклегь дишегьлияр гзаф ава, амма Эльмира Амирхановадин дуьшуьшди мягьтелар тавур кас тадач жеди. Ам Буйнакскда дидедиз хьана. Агалкъунар авай бухгалтер, гуьгъуьнлай Махачкъаладин кафедин заведующий, Агъа Къазанище хуьруьз ам бадедин патав анжах муьгьлетрин вахтунда хъфидай. Жегьил Эльмирадиз калер ацазвай къайда акунай, хуьруьн уьмуьрдикай адаз дериндай хабар авачир, я ам залан зегьметдивни вердиш тушир.

Адан гъуьл Мегьамед пенсиядиз экъечIайла, вири дегиш хьана. Лайихлу ял ягъунин чкадал Эльмиради итимдиз ферма арадал гъун теклифна. Гъуьлуь адан тереф хвена ва абуру кьведани санал и хаталу кам къачуна. Уьмуьрдин юлдашри гьатта Махачкъалада авай квартирани маса гана, вири пул ферма эцигуниз харжна. Эвелдай 17 калелай башламишна, къе абурун майишатда 168 мал, нек гьасилдай хсуси цех ва гьукуматдин контрактар ава.

Хсуси кар башламишай сифтегьан вад йисан къене вуч авун лазим ятIа ва фермади СВО-да авай хва гуьзлемишиз куьмек гузватIа, къенин чи макъаладай кIела.

– Куь хизанда авай чIехибуру квез гайи ва къени куьне амал ийизвай важиблу насигьат авани?

– Чун гьамиша зегьмет чIугвазвай хизан тир. Чи буба фад рагьметдиз фена, диде кьуд аял галаз текдиз амукьна. Зи а чIавуз анжах 13 йис тир. Зегьмет вуч ятIа ва чIехибуруз гьикI куьмекдатIа чаз лап гъвечIи чIавалай чизвай. Дидеди чаз гьамиша тикрардай: башламишнавай кар рекьин юкьвал тамир. Ам эхирдал кьван твах. Гьа и гафарал амал ийиз чун чIехи хьанай. За жуван веледризни и кар чирна, гила хтулризни датIана лугьузва. Им зун ва чи къвезмай несилар патал кьилин насигьат я.

– Куьн фермервилин майишатдал гьикI машгъул хьанай?

– Чун жегьил тирла, фермервилин кIвалахдик кьил кутада лагьана гьич фикирни авуначир. Пудкъад йиса авайла, зи гъуьл пенсиядиз экъечIна, кIвалахдилай элячIна. А чIавуз за гьеле кIвалахзамай, амма график азадди тир. Са юкъуз за гъуьлуьз лагьана: «Гьан, гила чун гьакI кIвале ацукьдани? Чун гьеле кьуьзуьбур туш хьи». А вахтунда чахъ са гектар чил авай. За теклифна: «Ша чна малар къачун». Гьакl хьайила, фермервилин майишатдик кьил кутурди зун я.

Зи гъуьлуьз кьилин образование ава, ада хуьруьн майишатдин институт акьалтIарна. Эвелдай инженер-технолог яз, гуьгъуьнлай зегьметдин инспекцияда кIвалахнай, са гафуналди, кабинетда кIвалахай кас я. Зун, лагьайтIа, бухгалтер, общепитдани кIвалахнай, гуьгъуьнлай кафедин заведишвални авунай. Фермада кIвалахун чаз кьведазни цIийи-

вал тир. Дуьз лагьайтlа, чаз са куьникайни хабар авачир.

Чна шведрин жинсинин 17 кал къачуна. Яваш-яваш абурухъ гелкъведай къайдани чир жезвай. За мукьвал-мукьвал тикраразава: туьквен, эгер жуваз маса крар акъатайтlа, вавай кьвед, пуд юкъуз агализни жеда. Фермада лагьайтlа, кlвалах 24 сятина давам жезва, югъди-йифди. Малдихъ датlана гелкъуьн герек я. Эгер кал азарлу хьанватlа, гьатта йифизни къарагъна, ам гьикl аватlа килигда.

Эвелдай лап четин хьанай. Сифтегьан вад йисуз чаз гьич са кепекдин хийирни хьаначир. Ферма эцигун, техника къачун патал чна гьатта Махачкъалада авай чи квартирани маса ганай. И вири пул ферма эцигиз харжна.

Виридалайни четинди – кlвалахдай ксар тахьун тир.Фермада кlвалахдай, чпихъ ихтибар ийиз жедай ксар жагъурун лап четин месэла я. Жагъайбурни сад къвез, муькуьд хъфиз хьанай. Гьа са вахтунда еке мажибарни tlалабзавай. Чаз маса чара авачир, пул гуз хьана. Чавай куьмек галачиз майишат бажармишиз жедачир. Гъиле кьур карни эхирдал кьван тухуз кlанзавай, гьавиляй эхна. Са кьадар вахт алатайла, чи малари данаяр хайила, нек маса гудайла, чаз са тlимил регьят хьанай.

Гьа вахтунда Махачкъалада «Фермеррин школа» ачухнай ва зун гьасятда кlелиз фена. Ана за хийирлу са хейлин чирвилер къачуна. Теориями жувахъ авай тежриба сад авуна, эхирни заз вуч авуна кlандатlа, сифте нубатда квез фикир гун лазим ятlа, чир хьана. За жуван хтулар лап сифтедилай кlвалахдал желбнай. Чна абуруз гьар садаз са жунгав чара авурди я: Им види я, им види, гелкъуьгъ абурухъ».

Школадилай гуьгъуьниз хтулри чпин жунгаврин къайгъударвал ийидай. Са йисни муьжуьд вацралай

абур 350-380 килограммдин заланвал авай зурба яцариз элкъвена. Абур чна тахминан 100 000 манатдай маса гузвай ва вири пул хтулрив вахканай. Гьикьван шад хьанай хьи абуруз! Амма кьилинди –абуруз зегьметдин къадир хьун тир. Гьелбетда, абуру а пул диде-бубайрив вахканай, амма гьабуруни пул аялрин гележег патал харжзавай.

– Ферма арадал гъайидалай инихъ куь майишат гьикl дегиш хьанва?

Чна фермадин кlвалах 2017-йисуз 17 кал къачуналди башламишнай. Гила чахъ 168 мал ава. Жуван майишат веледриз куьмекни я, чнани анжах тlебии суьрсет незва – нек, ниси, къаймах, шур. Са тlимил вахт вилик за нек гьасилзавай мад са хел ачухна. Вилик чна нек масабуруз маса гузвай ва адакай ниси, чlем ва маса суьрсет гьабуру чпи хкудзавай. Чна маса гузвайди анжах нек тир. Къачузвайбуруни чпин шартlар эцигзавай. Бязи вахтара чна нек гьавая гайи мисал жезвай – 22 манатдай са литр. Чара авачир, нек фад чlур жезвай затl я, яргъалди хуьз жедач. Итимдиз за гьеле 30 манатдай гана лугьузвай, адаз гьайиф татуй лагьана.

Са арада зун гъавурда акьуна, икl виже къведач. Жуваз техника, тадаракар къачуна, кардик кутун лазим я. Гьа икl авуна чнани.

Чи суьрсетар къе гзафбуруз чида ва къиметни гузва. Чахъ Махачкъалада жуван муьштерияр ава, хуьруьн юкьвал кардик квай туьквен ала, Казанищедани чи суьрсет виридаз хъсандиз чизва. Виликдай маса гуз четин тир – чаз гьикl маса гудатlа дуьздаказ чизвачир. Базардиз тухузвай, маса къачузвайбуруз теклифзавай, амма абуруни чпин къимет лугьузвай. Гьа чlавузни заз лап хъсан рехъ жагъана, зи бухгалтервилин образованидикайни куьмек хьана. Чна гьукуматдин контрактралди кlвалахиз эгечlна. Суьрсет идарайриз, месела больницайриз агакьариз хьана. И карди чун маса къачузвайбурулай аслувиликай тамамвилелди азад авуна. Гила абур чеб чи патав атана суьрсет тlалабзава.

– Квез виридалайни четинди вуч я?

– Виридалайни четинди вахт физвайди ва чи къуватар яваш-яваш зайиф жезвайди кьатlунун я. Фермадай чун галат хьана хтайла, гъуьлуь лугьузва: «Чна мад гьикьван кlвалахда?» Аялар чна кlвачел акьалдарна, рушар эвленмишна, абуруз вири рекьерай куьмек гуз алахъзава.

Чи хва СВО-дин иштиракчи я. Кlвале авайла, ада чаз вири куьмекар гудай, амма махсус операция башламишайдалай кьулухъ фронтдиз хъфена. Отпускдиз хтайла, адаз аквазва чаз четинзавайди, бес чун гила са акьван жегьилар туш эхир.

Хци лугьузва: «Зун мус хтайтlани, хкведа кlвализ. Ахпа за квез куьмекда. Са тlимил кьван эх хъия. Эгер лап гьелек хьанватlа, маса це ферма».

Ферма маса гузни гъил физвач. Ам чи хизандин чlехи пай я. Вун маларив вердиш жезва, абур рикlивай кlан жезва. Чнани и майишат эхиримжи къуватдалди хуьзва, мукьвара махсус серенжем куьтягь жедайдак, хва хтана и кар вичин гъиле кьадайдак умуд кутуна. Исятда фермадиз жегьил, къуватлу иеси герек я.

– Квез ферма 5-10 йисалай гьихьтинди яз квазва?

– Майишат мадни чlехи хьанваз. Мисал яз, 300-400 мал чаз хуьдай чка авач. Абур патал цlийи тевлеяр эцигна кlанда, чун яшлу инсанар я. Чи гележег хцихъ галаз алакъалу я. Ам хтайла, за ам вири крарин гъавурда твада. Зи виридалайни еке мурад и майишат хци вичин гъиле кьун ва ам лайихлудаказ виликди тухун я. Хизандин кlвалах давам жедайвал.

– Куь мурадар кьилиз акъатрай!

Руслан Бакидов

Нурианна
Каллаева

Са уьмуьр ва кьве пеше

Духтур, Дагъустандин лайихлу артистка Нурианна Каллаевадин кьве пешедикай – музыкадикай ва медицинадикай.

Нурианна Каллаевадихъ галаз зун адан клиникада гуьруьшмиш жедайвал меслят хьана. Клиника кьакьан дараматдин сад лагьай мертебада ава. Амма гзаф мертебайрин кIвал элкъвена жугъундал кIевнавайвиляй, зун ягъалмиш хьана, рекьелай алатна. Гьалтай ксаривай хабар кьадайвал хьана. Абуру вирида сад хьиз лугьузвай: «Ам чи гуьрчег Нурианна Каллаевадин клиника тушни?" Мадни абуру Нурианна аялрин лап хъсан стоматолог ва акьалтIай бажарагъ авай манидар тирди лугьузвай.

Зун адахъ галаз гьеле алатай асирдилай таниш я. Нуриаднади мединститутда кIелзавай 90-йисарин юкьвара зун «Студентрин гатфар» конкурсдин жюридик акатзавай. Сегьнедиз яхун, милайим руш экъечIна. Яргъи чIулав чIарар хкажна гунг авунвай назик руша инглис чIалал машгьур мани ягъайла, зал къах хьана амукьна. Ада гужлу ванцелди, гьар са джаздин манидардивай лугьуз тежедай жуьреда, устаддаказ мани тамамаруни тамашачияр ва жюридин членар мягьтелярнай.

АкI тир хьи, руша вич сегьнедиз бахш авун лазим я, амма ада стоматологдин пеше хкягъна. Ягъалмиш хьанатIа? КилигайтIа, ягъалмиш хьанач. Духтурди хьиз Нуриаднади еке агалкьунар къазанмишнава: Москвада ординатура куьтягьнава, вичин клиника ачухнава. Амма музыка гадарзавач: ам Дагъустандин гьукуматдин филармониядин солист я, республикадин вири чIехи гала-концертра иштиракзава, музыкадин гзаф кьадар наградаяр – кубокар ва дипломар ава. Нуриаднади вирихалкьарин вокалдин «BeVictory» школа кIелна, Германияда хьайи «Гъалибвилихъ мани гваз!» конкурсда иштиракна.

Нуриаднадин гафарай, адан уьмуьрда музыка хайи чIавалай хьанай. Нуриаднадин дидеди аял хайила, адаз медсестрайри руша виридалайни кIевиз гьарайзава лагьанай (хъуьрезва).

Дебют пуд йиса авайла хьанай – руша аялрин бахчайрин арада хьайи яхцIур касдикай ибарат хорда иштиракнай. Им адан сад лагьай гъалибвал тир. Багъдин заведишдиз гъвечIи рушаз алакьунар авайди акуна, ида гележегда музыка хкягъуниз таъсирна.

Къизилдин медалдалди акьалтIарай 17-нумрадин школада ада художественный самодеятельностдани иштиракзавай. ГьакIни ада 3-нумрадин музучилищени куьтягьна, анжах адаз манидар ваъ, актриса жез кIанзавай. Амма диде-бубади, рушаз манидарвилин бажарагъ авайтIани, хизанда духтур хьун важиблу тирди лагьана. Нуриаднади вич чпин тухумда сад лагьай духтур тирдакай лугьузва, амма музыкантар абурухъ мад хьанай.

– Зун юкьван дережада яшамиш жезвай махачкъаладин хизанда дидедиз хьана. Диде-бубадин бине Лак райондин Къараша хуьряй я. Буба Мегьамеда заводда фрезеровщик яз кIвалахзавай, диде Гьайбат кIвалихъ-къахъ гелкъвезвай. Амма музыкадал чи хизанда рикI алай. Саки вири музыкадин школадиз фидай, гьатта им чарасуз шартI тир. Айшат бадеди манияр ядай. Чи хуьре ам ашукь яз машгьур тир, адаз межлис-

риз теклифзавай. Ими Зайналабида Москвадин консерватория куьтягьнавайди я. Аквадай гьаларай, абурун ирс завни агакьна, – хъверзава Нурианнади ва суьгьбет давамарзава.

–Зун стоматологдин пеше кIелиз экечIна. А чIавуз и пеше са акьван ад авайди тушир. Амма дуст руша документар ДГМА-диз вугайла, зани фикирна: эгер чун гьамиша санал хьанатIа, гилани гьакI жеда, гьа гьаник экечIда. Студентвилин йисар фад акъатна, ахпа Москвада хьайи ординатурадин йисарни. Заз гьана амукьдай хиялар авай, амма Дагъустандиз хтана.

Гьа и арада шоу-бизнес вини цавариз акъатна! Манияр за гьамиша лугьузвай. Зазни жув чIехи сегьнедал ахтармишиз кIан хьана. Продюсериз хайи чIалал мани лагьана кIанзавай, амма зун фольклордивай яргъа тир. Ктабар кIелиз, радиодиз физ, куьгьне манийрихъ яб акализ ва чириз башламишна. Яхул чIалал кхьей сифте мани «Гъуьрчехъан» тир. Им машгьур Марьям Дандамаевадин эхиримжи мани тир. И композиция жемятди хушдиз кьабулна, – риклел хкизва Нурианнади.

А чIавуз манидар руш сегьне вичин чка тирдан гъавурда акьуна. Сифтедай Нурианнади лакрин куьгьне манияр кхьизвай, абуруз алай аямдин аранжировкаяр ийизвай ва абуруз кьвед лагьай уьмуьр хгузвай. Инглис ва урус чIалалрал манияр лугьузвай.

– Заз шад манияр хуш я. Заз акI я хьи, инсариз шад, хийирдин гьиссер гзаф кIанзава, вучиз лагьайтIа чи уьмуьрда четин месэлаяр гьакIани пара ава. Манияр кьезилбур ва хъвер, шадвал гъидайбур хьун лазим я, – гьисабзава Нурианнади.

Музыкадин уьмуьрди ада медицинадин кIвалахдиз манийвал гузвач. ЧIехи инсанрин сарар сагъар хъувун патал гьар са пациентдив дикъет-

дивди эгечlна кlанда, ина, лагьайтlа, бицlи аялар. Абурув эгечlун патал генани кьетlен фикир герек къвезва.

Дуьз лагьайтlа, Нурианнади кlвалах куьтягьун гуьзетзавай вахтунда кабинетдай анжах кlвалахзавай бормашиндин ва алатрин ван тир къвезвайди. За анай ишезвай аялрин ван къведа лагьана фикирнавай. Ингье кабинетдай чинал хъвер алаз гада экъечlна. Зун кабинетдиз гьахьна, ана адетдин стоматологдин креслони аппаратура авай.

Ихтилатдин арада Нурианнадиз вичин пеше гзаф кlанзавайди ва ада ам вичиз кьисметди ганвай мад са везифа яз гьисабзавайди чир хьана. Нурианна уьмуьрда вири крар Аллагьдин эмирдалди жезвайдахъ инанмиш я.

Чи суьгьбет башламишдалди, чун адахъ галаз интервьюда хсуси уьмуьрдикай малуматар жедач лагьана икьрар хьанвай. Нурианнади анжах вичиз, гьелбетда гьар са дишегьлидиз хьиз, хизан ва аялар хьана кlанзавайди лагьанай. Амма и кар гьелелиг хьанвач. И месэладив Нурианна философиядин жигьетдай эгечlзава: гьар са кардиз вичин вахт ава.

– Хизан – им зегьмет я. Хизанда сад хьтин ва сад муькуьдалай аслу тушир кьве кас хьун лазим я. Мукьва кас-дин кlвалахар вилик фидайла, адал вуч лагьана пехил жеда? Я тахьайтlа, адан пешедиз тегьнеяр вучиз яда? За умуд кутазва, зи кьисметдиз акъатдай инсан ахьтинди жедач. Закай гьеле уьмуьрдин юлдаш, диде хьанвач. Амма аялар заз пара кlанда.

Нурианнади аялар сагъар хъувун вичин везифа яз гьисабзава ва гьар са бицlи пациентдив кlанивиливди эгечlзава.

Нурианнадиз гьар са аялдив рахадай чlал жагъизва. Абурухъ галаз неинки духтур, гьакlни артистка хьана кlанда, аялрихъ кичl акат тийидайвал.

Нурианнади диде-бубайриз некlедин сарар сагъарун яргъалди чlугун тавун меслятзава. Абур чеб-чпелай аватда лугьуз умуд кутамир, лугьузва. Квак ктканвай свах туртlа, адалай инфекция къарагъун мумкин я.

Вичин уьмуьрда музыкани медицина садариз, чи игитди клиникада авай вахтунда нянихъ вич сегьнедал экъечlуникай фикир ийиз алахъзавач. Концертдин вахтунда лацу халат алай духтур сегьнедал гуьрчег артистдиз элкъвезва.

Идалайни гъейри, Нурианнади вичин мурад кьилиз акъудна – сегьнедал, мехъеррал къазанмишай пулунихъ клиника ачухна; и кардиз адан уьмуьрдин саки 30 йис фена. Ада экономикадин образованини къачуна, вучиз лагьайтlа, хсуси карханадин иесидиз менеджментдикай хабар хьана кlанда.

Мадни Нурианнади вичи ял гьикl язаватlа лагьана. Гагь-гагь къецепатан уьлквейриз физва, кlвале азад вахт хьайила, яр-дустарихъ галаз караокедиз физва. Адан дустар саки вири шоубизнесдай я. Ада и хиле дуствал хьун мумкин туш лугьудай гафар инкарзава.

–Кристинадихъ, Айшат Айсаевадихъ, Залинадихъ ва Мурад Сулеймановахъ, Зайнаб Махаевадихъ, Лариса Гьажиевадихъ, Марианадихъ, Адам Будагиловахъ, Даниял Алиевахъ, Даниэль Гьаруновахъ галаз дуствал хуьзва.

Нурианна Каллаева къе карьерадин вини дережада ава, адахъ гьам музыкадин, гьам медицинадин рекьяй вилик фидай планар ава.

Суьгьбетдин эхирдай Нурианнади вич инсанриз неинки музыкадин ва медицинадин агалкьунар авайвиляй, гьакlни инсанвилин ерияр хуьзвай кас хьиз чир хьана кlанзава лагьана. Нурианна Каллаева лагьайла, виридан фикирдиз ам хъсан инсан тирди къведайвал.

Дугъриданни, и кар адалай алакьнава.

Виолетта Ратенкова

Дидедин риклин чимивал

Хизандин багьавал гьакl винелай килигна кьатlуз тежедай хьтин куьлуь затlарикай ибарат я. Дагъустандин хизанвилин сир вуч ятlа? Ам къенепатан дуьньядин девлетда, адалатда ва регьимлувиле, дарда авайбуруз куьмек гуна, абурун пардик къуьн кутуна ава. Хизанди адетар хуьдай вахтунда, ам гьакl ватандашвални ватанпересвал арадал гьизвай чад хьун важиблу я. Ина хайи клвал – им яшамиш жезвай чка ваъ, вичиз багьа тир ва адан патахъай жавабдарвал хиве къачуз гьазур дуьнья хьун герек я. Ихьтин хизанар чи республикада тlимил авач: абур вилик-кьилик жез алахъзавач, амма намусдалди яшамиш жезва, аялрин руьгьдик намус, лайихлувал, къадирлувал кутазва, дуствал хуьз арадал гьиз чирзава.

Дербентдай тир Межидоврин хизан, эгер ана цlикьвед аялдиз тербия гузвайди гьисаба такьуртlа, гьа вири хьтин адетдин хизан я: ирид гада ва вад руш. Члехидан цlемуьжуьд йис я, гъвечlидан – зур йис. Дербентвийри чпин ватанэгьлийрал дамахзава: ина гзаф аялар авай хизанар абадвилин, дурумлувилин, пакадин йикъахъ инанмиш хьунин лишан я.

Зун ва зи клвалахдин юлдаш акl къаршиламишна хьи, чун гьасятда гъавурда акьуна, и клвале мугьманар риклин сидкьидай кьабулдай гьава ава. Бегьер гузвай тарар авай къулай багъ, ина рухвайри бубадиз майишатдин крара куьмек гузвай. Хъсандиз эцигнавай клвале гьар са затl вичин чкадал ала. Экуь члехи зал, цlун клвал. «Тахьайтlа вири суфрадихъ

агакьдач», –хъверзава баде Назифат Агъарагьимовнади. Зур йис хьанвай бицlек дидедин гъилерал ала. Хабар кьазва: амай аялар гьина ава?

– Чи кlвале гьар садаз вичин везифаяр ава: сада бадедиз куьмек гуда, муькуьда – бубадиз, – лугьузва Бурлията. Исятда рухсатрин вахт я, кlвалах виридаз бес кьадар ава. Кlелунин вахтунда лагьайтlа, вири тарсарал машгъул я. Мадни кружокриз физва, музыкадал, спортдал, илимдал машгъул жезва.

Юкъуз аялриз азад вахт саки авач. Диде-бубадиз сифте нубатда гьар сада вичиз тапшурмишнавай кардин жавабдарвал хиве къачун я. Зегьмет бинеда аваз тербия гуни низамкъайда хуьз, вахтуниз къимет гуз, адан багьавал чирзава. Веледрихъ галаз суьгьбетар авун диде-бубади важиблу кар яз гьисабзава. Рикlяйрикlиз ийизвай суьгьбетра аялри диде-бубадиз чпин хиялрикай лугьузва, абурал меслят аквазва, чпи авур кардин патахъай къимет гун тlалабзава.

Дидеди абурун фикирриз ва гьиссериз дикъет гузва, абурухъ чlехи-бурухъ галаз хьиз рахазва, мадни дидеди веледриз чlехидаз ва я жувахъ галаз суьгьбет тухузвайдаз, гьатта ам гьахъ туштlани, гьуьрмет авун лазим тирди насигьат гузва.

– Квез чидани, абур масадалай аслу тушиз чlехи жезва ва сад-садав мукъаятдиз, дикъетдивди эгечlзава. Школадиз садбур экуьнин вахтунда физва, муькуьбур – нисинилай алатайла. Рушарикай сада скрипка язава, кьвед фортепианодал къугъвазва, чlехи хци аккордеондин классдай музыкадин школа акьалтlарна, – лугьузва чи макъаладин игитди.

Бурлията ва Замира хизан кутуна цlекlуьд йис я. Абурун гьич фикирдизни атаначир, чпиз 12 аял жеда лагьана. Уьмуьрдин юлдашар инанмиш я, гьукуматдин куьмек галачиз абурувай хизан хкажиз жедачир, гьакlни абуру республикади гузвай дикъетдал ва къайгъударвилел разивал къалурзава.

– Жегьил чlавуз дерзичи жедай мурад авай, курсар куьтягьна, амма кlвалин-къан иесивал ийидайвал хьана. Гъуьлуь «Незабудка» аялрин бахчада котелнаядин оператор яз кlвалахзава. Милли «Хизан» проектди гзаф аялар авай диде-бубайриз хатасузвилин ва гележегдихъ инанмишвилин гьиссер гузва. Республикади чара авур микроавтобус чlехи куьмек хьана. Чна чкадин ва республикадин гьакимрин патай датlана къайгъударвал гьиссзава.

Бурлията лагьана хьи, «Игит диде» орден гуникай вичиз хабарни авачир: сифте республикадин дережада аваз награда гунин патахъай хабардар авуна, ахпа вири аяларни галаз хизан Москвадиз, Кремлдиз фин лазим тирди ва 2026-йисан 1-июндиз, аялар хуьнин юкъуз, орден РФ-дин Президент Владимир Путина вичи вахкудайди малумарна.

– Им гьевеслу ва гурлу вакъиа тир, – рикlел хкизва Бурлията. – Вири хизанди шабагь вахкунин мярекатда иштиракдай мумкинвал гунай за Путиназ сагърай лагьана – им пара аялар авай гьар са диде патал важиблу я.

Москвадиз атайла, абурук гзаф къалабулух акатна: кьве аял начагъ хьана ва абур мугьманханада тадай фикирни авай. Амма Путиназ вири хизан акуна кlанзавай, гьавиляй резиденциядиз вири санал фена.

– Чна аялриз инсанрин арада, ихьтин чкайра чеб меденивилелди тухвана кlандайди лугьузва. Гьавиляй чи аялар секинбур я, абуруз чеб гьикl тухудатlа чизва. Чахъ галаз санал гзаф аялар авай кlуьд хизанди чlехи шабагьар къачуна», – суьгьбетзава Бурлията.

Шабагь гуниз баян гудайла, региондин кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Фёдор Щукина къейдна хьи, республикада 140 агъзур гзаф аялар авай хизанар яшамиш жезва ва «абур ва абурун тереф хуьн ва хизандин чимивал садрани хкахь тавун патахъай чавай жедай крар авун чи виридан буржи я».

Кремлдин пресс-къуллугъда лагьайтlа, къейд авуна: «Межидоврин хизан мягькем ва дуствилин алакъайрин чешне я. Ина хизандин адетар пакдиз хуьзва, чlехибурув еке гьуьрметдивди эгечlзава, къуншийрин, танишрин патай нуфуз къазанмишзава».

Бурлиятахъни Замирахъ галаз тербиядин месэлайрикай рахадайла, чна абуру дуьньядикай ийизвай фикиррин деринвал, педагогвилин бажарагъ, аялрин тербия гьукуматдин дибдин бинейрин аршдиз хкаждай алакьун гьиссзавай.

Бурлията гележегдикай гзаф фикирзава: «Уьмуьрда важиблуди вуч ятlа, аялди сифте тарсар хизанда къачузва. Аялдиз ахлакьдикай, ирс яз тунвай затlарикай, жемиятдин вилик жавабдарвиликай гьиссер арадал гъизвайди диде-буба ва багърияр я. Зани гъуьлуь аялри гележегда чпин хсуси хизан хуьн патал вуч авун лазим ятlа кlевелай абурун рикlе тваз-ва.

Чун кьведни Мегьарамдхуьруьн райондай я, ана чlехи хизанар зегьметдал рикl алайвилин, мугьманпересвилин, къени мурадрин чешне яз гьисабзавай. Ибур санлай вири Дагъустандин халкьарин адетар я – асирралди арадал атанвай хизандин адетар. Чпин бейнидай хизан арадал гъизвай кьилин игитар – бубани диде – акъатзавай Рагъакlидай патан хизанрилай тафаватлу яз, Россиядин хизанри бубайрин камаллу чешнедал амал ийизва. Хизандин тарих хуьн важиблу я, аялриз чпин тухум чир хьун ва адал дамах авун патал, абуруз тухумдин тарцикай суьгьбетарна кlанда.

Чи кlвале сифте чкадал намуслувал, сад-садан гъавурда акьун, жавабдарвал, ихтибарлувал, кlанивал, къенивални куьмек ала. Гьар садан ван хьана ва гъавурда акьуна кlанда, гьа чlавуз умуми ва хсуси итижрин арада пайгарвални жеда, алакъаярни рикlин сидкьидай жеда. Бахтлу ва авадан хизан – им чи агалкьун,

чалишмишвилер ва акьалтl тийир зегьмет я».

Бурлията гзаф кlелзава, вичиз кутугай фикирар жагъурзава, веревирдер ийизва: «Гьукуматди гзаф аялар авай хизанар патал къулай шартlар арадал гъун патал гзаф крар хивез къачунва. Идан бинеда гьар са хизан вилик тухун ва куьмек гун, абуруз яшамиш жедай къулайвилер гун ава.

Чи хизан жуван ери-бине тир Мегьарамдхуьруьн райондихъ, гьар са куьче къадимвилин нефесдив ацlанвай Дербентдихъ галаз сих алакъада ава. Ина яшамиш хьун ачух цавук квай музейда хьунухь хьиз я. Проспектра къекъведайла, михьи муькъвелай къадим надир эцигунар, асиррин тарихдин шагьидар тир къванер акурла, рикl дамахдив ацlуда. Чна аялриз кьасухдай Ватан кlан жез чирзавачир. Амма абур элкъуьрна кьунвай вири затlар: хайи кlвал, багъ, кlани баде, диде-буба – ибур чеб дидедиз хьайидалай инихъ абурун уьмуьр гатlунай ватан я».

Бурлиятанни Замиран аламатдин хизандихъ галаз чун пара затlарикай рахана. Уьлкведа, дуьньяда жезвай вири крарикай абуру фикиразава. Абуру СВО-дин патахъай рикlивай фикир чlугвазва, фашизмдал гъалибвал умуми гъалибвал хьун герек яз гьисабзава. Такабурдивди лугьузва: Дагъустандай къад Россиядин Игит акъатун бес им тушни гележегдин несилар патал ватанпересвилин виридалайни хъсан чешне? Белки, гьа им я жеди чи уьлкведин къиметлувал – идахъ галаз рази тахьун мумкин туш.

Айна Алиева

Шахризат
Тахнаева

Яратмишунар – жув ашкара авунин чарасузвал я!

Июлдин вацра Дербентда бажарагълу художник ва педагог, Россиядин ва вирихалкьарин проектрин иштиракчи Шахри (Шахризат) Тахнаевадин выставка кьиле фена.
«Вахт ва чка» тlвар алай экспозиция «Нарын-Къала» къеледа къалурна ва ада гъили чlугунвай шикилрал рикl алай са хейлин ксар инал кlватlна. Машгьур общественный деятель Мегьамед Абдулхабирова чи журнал патал художникдихъ галаз адан яратмишунрин рекьикай, алай девирдин искусствоникай, педагогвилин тежрибадикай ихтилат авуна.

– Шикилар чlугунин итиж квез гьи чlавалай хьанай? Куь диде-буба вужар я? Квез муаллимар-художникар авайни?

– Вири гъвечlи чlавалай гатlуннай, бес виридан эвел гьанай я эхир – чна уьмуьр, гуьрчегвал, инсанрихъ галаз рафтарвилер кьатlунун. Зи бахтуни гъана, зун интеллигентрин хизанда дидедиз хьана. Бубадив университетар куьтягьай кьве диплом гвай, музыкадин алатрал къугъвазвай. Ам партиядин къуллугъчи тир, къанни вад йисан къене Гуниб райондин Омар-Чохскийдин тlварунихъ галай девлетлу колхоздиз регьбервалнай.

Дидеди 42 йисуз мектебда муаллимвиле кlвалахнай. Адаз гзаф гуьрчег ва михьи сес авай ва бязи вахтара, мугьманар атайла, ада манияр ядай, бубади мандолинадал адаз макьам ядай. Чаз мугьманар мукьвал-мукьвал къведай. Иллаки чи вил гьар гатуз Ленинграддай хквезвай хизандал жедай – Фёдор ва Татьяа Левицкияр. Гъуьл физик-ядерщик тир, паб – химик! Абуру чаз, аялриз, савкьватар хкидай. Са сеферда экуьнахъ заз Фёдор халу хъуьчlуьк кlарасдин са кьулни гваз (а чlавуз ам мольберт тирди заз чизвачир) физ акурла, зун мягьтел хьанай. Ам нянихъ шикилни гваз хтанай. Шикилда заз таниш тир дагълар, гъвечlи вир ва зи хайи хуьруьн са бицlи пай авай. Гьа юкъуз зи рикlе жувакай художник хьунин мурад куькlвенай!

Мектеб куьтягьайла, вуздик экечlунин месэла ацалтайла, дидедиз Дагъустандин педагогикадин университетдин художественно-графический факультет зун патал са акьван хъсанди яз акунач ва зун ДГПУ-дин филологиядин факультетдик экечlна. Амма гьина кlвалахайтlани, зи гъиляй карандаш аватзавачир, за жуваз аквазвай вири затlарин шикилар чlугвазвай. Вахт алатунивай зун рангарал элячlна (акварель, гуашь), эхиримжи йисара шикилар шихинал акрилдалди чlугвазва. Шикилрин чlехи пай Дагъустандин тlебиат, милли парталар, нехишар ва ишарояр я.

Заз яратмишунар жув ашкара авунин чарасузвал я. Эгер инсандик яратмишвал кватlа, ам гьикl хьайитlани винел акъатда. Виридалайни гуьрчег пейзажар Халикьди «чlугунва», чун, художникар, абур тикрариз алахъзава.

– Куьн чlехи тежриба авай педагог я, гзаф чкайра кlвалахна, гьакlни кlвалахда Мария Монтессоридин методикадикайни менфят къачузва. Адан системади Дагъустанда гьикl кlвалахзава?

– Эхь, заз дагъустандин аялрихъ галаз Мария Монтессоридин методика ишлемишдай мумкинвал хьанай. Виридалайни гзаф заз адан аялар мектебдиз гьазурунин къайда хуш хьанай. Аялдиз кьве вацран къене кlелиз ва кхьиз чир жезва. Монтессоридин методика къугъунин жуьреда аялдин кьилдинвилин, вич масадалай аслу туширвилин гьиссер виликди тухун я. Аялди къугъвадай чка ва тема вичи хкягъзава. Адаз гъалатl ийидай ихтияр ава, педагоги къугъунин жуьреда аялдиз дуьз рехъ къалурда, гъалатl туьхкlуьр хъийида. Муаллим аялдиз насигьатчи, куьмекчи ва дуст жезва. Гьа са вахтунда вирида хвена кlанзавай къайдаярни ава: михьивал хуьн, чlехибуруз, дустариз гьуьрмет авун.

Классра аялар са шумуд чкадал пайнава. Месела, математикадин чка – ина аялдиз цифрайрикай, хкудуникай ва эхцигуникай, кьадардикай сифтегьан чирвилер гузва. Рахунин ва чlалан чка – ина махарик квай игитрин уьмуьрдин бинедаллаз, сесерихъ ва гьарфарихъ галаз къугъунин тегьерда аялриз кlелиз ва кхьиз чирзава. Ида аялрин ахтармишунин бажарагъ ачухзава.

– Куьн Россияда гьеле 1724- йисуз арадал гъайи Петровский илимдин ва искусствойрин академиядин член я. Ада квез вуч гана?

– Петровский академиядин ва маса яратмишунрин союзрин член хьуни заз выставкаяр тухун патал гьар жуьре чкаяр хкягъдай ва яратмишунрал машгъул тир маса инсанрихъ галаз рахадай мумкинвал гузва.

– Куьне са жерге выставкаяр тухванва. Дагъустанда выставка тухун фикирда авачни?

– Москвада за хсуси са шумуд выставка тухвана, идалайни гъейри кьилди жуван тушир 25 выставкада иштиракна. Июлдин вацра выставка Дербентда тухвана. Сентябрдин вацра Хунзаха жеда, октябрдиз – США-да.

– Дагъустанда бажарагъ авай художникар гзаф ава. Ина алай девирдин искусстводин музей хьанайтlа хъсан жедай. Им мумкин кар яни?

– Зун Дагъустандин гзаф художникрихъ галаз таниш я. Месела, Аладдин Гьаруновахъ галаз, адан шикилар Россиядин пара музейра ава, гьакlни маса уьлквейрани са бязибуру чпин хсуси коллецийра хуьзва. Им вичиз хайи ватанда кутугай къимет таганвай художникрикай ва скульпторрикай сад я (гьайиф хьи, Дагъустандин са хейлин художникрин кьисмет гьа ихьтинди я). Гьарунова республикада алай девирдин искусстводин музей ахъаюн чарасуз тирдакай мукьвал-мукьвал лугьузва. И кар чна гьеле гьукуматдин дережа-

да веревирдна, амма гьелелиг нетижа авач.

– Куь ери-бине машгьур ксар акъатай Чохдай я. Белки тарихдин, искусстводи н ва архитектурадин музей Чохда ахъайин?

– Им чпин бицIи ватан кIани чохвийрихъ галаз меслят аквадай лап хъсан фикир я!

– Квез педагогдиз ва художникдиз хьиз бажарагъ ава. Квез алакьунар авай аялриз чирвилер гудай хсуси мектеб ачухиз кIанзавачни? И кар эгер чохвийри чпи тавуртIа мад ни ийида?

– Педагогвиле кIвалахдайла, зи мурад тир бажарагъ авай аялар патал мектеб ахъаюн. За идакай фикирзава ва гьикI авун лазим ятIа гъавурда ава. КIанзавайди вахт, мурад ва мумкинвал я.

– Аялриз авай бажарагъ винелди акъудун ва гегьеншарун патал куьне муаллимриз ва диде-бубайриз гьихьтин меслятар гуда?

– Эвелни-эвел диде-бубайриз меслят: аялар кIан хьун, абуруз чеб ачухдай мумкинвал гун ва гьуькуьм тавуна дуьз рехъ къалурун, иллаки гъвечIи классра авайла. Ида юкьван классра авайла дуьз рехъ хкягъиз куьмекда.

Аялдин бажарагъ ачух авун патал виридан иштираквал лазим я – диде-бубайрин, тербиячидин, классдин руководителдин, музыкадин, физкультурадин, математикадин муаллимрин ва маса пешекаррин. Бажарагъ ачухун патал амал ийизвай са гьихьтин ятIани жуьре авач, вучиз лагьайтIа, гьар са аял масадаз ухшар авачирди я. Мектебра тестар, аялди вич тухузвай къайдадиз фикир гун ишлемишзава. Адахъ авай алакьунар диде-бубадин ва я муаллимдин мурад кьилиз акъудун паталди ваъ, аялдин хсуси итижра ишлемишна кIанда. Гзаф вахтара икI жезва: аялдихъ авай алакьунар акурла, диде-бубади адавай тежедай хьтин крар истемишзава, ихьтин вахтара аялдиз а кар эсиллагь кIамукьзавач, адан рикI хазва. Диде-бубади гьуькуьмарзавай мисалар пара ава. Эвелни-эвел аялдиз бахтлу аялвал хьана кIанда. Бажарагъ, алакьунар авай аялар пара ава, амма акьалтIай арифдарар тек-бир инсанрикай жеда.

– Куь уьмуьрдин девиз?

– Живописди зи уьмуьрда еке чка кьазва. Ада зи уьмуьр манадив ацIурзава, заз илгьам гъизва, къуват гузва. Зун инанмиш я хьи, гьар садаз бажарагъ ганва. Зи кьилин девиз: «Эгер ваз са вуч ятIани ийиз кIанзаватIа ва ваз ам хъсандиз кьиле фена кIанзаватIа, а кар жува ая!»

Эльмира Ибрагымова
ва Азамат Гьасанов

«Лезгинка» ансамблдин къиметлувал

Гьукуматдин академический къуьлерин ансамбль «Лезгинка» меденият-дин феномен я: чи халкьарин къуьлерин искусстводи виш йисарин ирс раиж авуналди, ансамбль вири дуьньяда сейливилин куклушрив агакьна ва гьа са вахтунда коллективдин къене хизандин хъсан куьгьне адетар хвена – умунвал, чимивал, къайгъударвал ва кIанивал.

Ансамблдин тарихда хизанрин жуьтер гзаф хьана: Вера ва Халид Исаевар, Екатерина ва Назир Идрисовар, Ума ва Руслан Токбулатовар, Наталья ва Алибег Алиевар, Татьяна ва Гьасан Гьасановар, Ума ва Рустам Мирзоевар, Людмила ва Николай Григорьянцар, Елена ва Арам Айрапетян, Хами ва Рамазан Рамазановар, Марина Кукулиева ва Амирхан Амирханов, Елена ва Сослан Гьажиевар ва хейлин масабур.

И нумрадин игитар Эльмира Ибрагьимова ва Азамат Гьасанов я. Абур ансамблдин вири артистар хьиз, коллективда авай адетриз гьуьрметзавай, абурал амал ийизвай жегьилар я.

РикIиз чими Эльмиради вичин ери-бине Леваша райондай тирди ва диде-буба хьиз вични Махачкъалада дидедиз хьайиди лагьана. Ада сад лагьай классдилай кьуьлер ийизва. Эвелдай ада Махачкъаладин 56-нумрадин школадин ансамблдилай башламишнай, ахпа культурадин колледждик экечIна.

Гьеле студент яз, адаз вичин алакьунар «Лезгинкада» ахтармишиз кIан хьанай ва вични мягьтел жедай кар хьанай – студиядилайни кам яна, руш гьасятда ансамблдиз кьабулнай.

Ина адаз кьакьан буй-бухах, бажарагъ авай гада Азамат акуна. Амни махачкъалави я, ада 39-нумрадин лицей куьтягьна. Лугьун хьи, Дагъустандин лайихлу артист Азамат Гьасанов хореографиядин машгьур сихилдай я. Ам вири Кавказда сейли, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель, аялрин «АССА» ансамблдин художественный руководитель Алиагъа Хамдулаеван хтул я. Азаматан диде ва адан хала «АССА»-да репетиторар я, ими – «Лезгинкадин» солист.

Азамата и ансамблда кьуд йисалай кьуьлер ийизвай ва 14 йиса авайла, ам «Лезгинкадин» студиядиз стажер яз кьабулнай. 2015-йисалай Азамат коллективдин асул составдик акатна.

Гуьруьшмиш хьайи са йисалай Азаматани Эльмиради мехъер авуна, ансамблда мад са хизан хьана. Абуруз са рушни хьана.

Чпикай суьгьбетдайла, абуру кьуьлердайбурун коллективра хизандин жуьтер гзаф жезвайди лагьана. Им абурун уьмуьрдин къайдадихъ галаз алакъалу тирди баян гана.

– Артистриз кьетIен график ава: экуьнин репетицияр, йифен концертар, гастролар, четинвилер. Чи пешедай кIвалах тийизвай ва и гьакъикъатдин гъавурда авай кас жагъурун регьят кар туш, гьа жигьетдай яз хизан арадал гъидайлани. Маса пешедин иеси гьафтейра, варцара гастолриз финин, хизанда жез-

вай суварра, межлисра иштиракиз тахьунин гъавурда акьадач.

Кьуьл авун патал зурба низам, сабур, командадихъ галаз санал кlвалахун ва сада-садан тереф хуьз алакьун лазим я. Итимни паб кьведни артистар тир хизанра и хесетар кьведахъни ава, гьавиляй абур сад-садан гъавурда акьазва, хизан мягькемди жезва. Пешекар кьуьлдайбур йисаралди умуми мурадрихъ физва. Зинни Эльмирадин мурадарни сад я, – лугьузва Азамата.

Суьгьбетдик Эльмира экечlзава.

–Чи кlвалах таниш жедай тlебии чка я. Репетициядин зал, сегьне, вокзалар, аэропортар, автобус, гастролрин мугьманханаяр – ина артистри кlвалелай гзаф вахт акъудзава ва гьавиляй ина лап мягькем алакъаяр арадал къвезва.

«Лезгинка» ансамблди къе, 75 йис идалай вилик хьиз, артистрин хизанриз куьмек гузва. Чина «хизандин» гьава хуьзва: санал суварар кьиле тухузва, сада-садаз хайи югъ мубаракзава, четин макъамра къуват гузва – ибур вири чи коллективди сад ийизва.

Ахьтин затlар ава хьи, кьуьлердай касди и крар анжах гьа вич хьиз и четинвилерай фейибурухъ галаз веридирдда – гьелек жедалди авур репетицияр, травмаяр, концертдин вилик рикlик акатзавай къалабулух, конкуренция, жемятдин фикирдилай аслу хьун, датlана жуван бедендихъ гелкъуьн, ам авай тегьер хуьн. И вири крари хизандин яшайишдиз ва алакъайриз таъсирзава.

Зи декретдин отпуск гзаф четиндиз акъатнай, вучиз лагьайтlа Азамат пара вахтара кlвале авачир. Гзафбуру завай хабар кьазва: квез йикъа 24 сят санал хьун дакlанзавачни? Гьелбетда ваъ! – хъверзава суьгьбетчиди.

Вичин «къайгъусуз майишатдин» куьтягь тежер крарикай азад хьайи, Дагъустандин гьукуматдин академический «Лезгинка» кьуьлерин ансамблдин художественный руководитель, Россиядин яратмишунрин коллективрин Союздин президент, РФ-дин культурадин лайихлу работник, хореографиядин искусство вилик тухуник еке пай кутур кас Жамбулат Мусаевич Мегьамедов чи ихтилатдик экечlзава.

– Чи коллективда виридалайни нурлу, адлу артистар ава: викlегь, кьил къакъудиз тежер жигитар ва гуьрчег дишегьлияр. Гьа ихьтин бурукай садал зун эвленмиш хьана саки 30 йис я. Завай зи Патиматан такабурлувилин ва гуьзелвилин хура акъвазиз хьанач,– хъверзава Жубулат Мусаевича ва давамарзава.

– Лугьун хьи, Эльмирани Азамат гележег авай жегьилар я. Ихьтин жуьтер чахъ тlимил хьайиди туш, мадни жеда. Виликдай хьайи машгьур жуьтериз гьуьрмет авуналди, за жегьилризни рехъ гузва. Зун ансамбль арадал гъайидалай инихъ Танхо Израилова, Къурбан Къурбанова, Иосиф Матаева, Залимхан Хангереева кутунвай адетар хуьз алахъзава. Чи кьилин везифа – коллектив сад авун тир ва гилани гьакl я.

1990-йисуз зун «Лезгинкадиз» атайла, зун гъавурда авай – яратмишунрин кьакьан дережадиз хкаж хьун гьикl важиблу ятlа, гьа гьакl хизандин адетар хуьнни важиблу я. Чахъ интернациональный ансамбль ава ва ам тупламиш хьанваз акун коллектив гьихьтинди хьана кlандатlа къалурзавай чешне я. Тахьайтlа виниз тир искусство арадал гъиз жедач. Чи гастролрин график виридалайни четинди я: тек са алатай йисуз чна авиаперелетра 179 сят акъуднава, гьатта пилотар акьван вахтунда цава жезвач. Уьлкведа ва адалай къеце цlуд агъзур километрдиз кьван къекъвена.

Гьайиф хьи, къе Дагъустандин чlехи пай жегьилри чак къалабулух кутазва, амма «Лезгинкада» кlвалахзавай жегьилри чи риклер дамахдив ацlурзава. Абурухъ герек авачир крарал, гаджетрал машгъул жедай ва маса нагьакьан крар ийидай вахт амукьзавач.

Чи артистар вири ватанпересар я. Маса са ансамблни а кьадар СВО-диз фенвач, чун хьиз. Чи артистри неинки концертар гана, гьакlни абур гьана яшамиш жезвай, чи аскерар авай чкайра, сенгеррани кlвалахзавай. Абуру 2017-йисуз Сириядани аскерин руьгь хкажна: Хмеймим базадал ирид концерт гана. Абурун вилерай заз садрани кичl акуначир – тереф хуьнин ва куьмек гунин гьевес тир акурди. Гьич са касдини къизгъин цlаяр кьиле физвай чкайрикай кьил къакъудначир.

Ихьтин гастролрилай гуьгъуьниз абур лап маса жуьрединбур жезва. Уьмуьрдин, муьгьуьббатдин ва Ватандиз вафалу хьунин къадир чир жезва. Гьавиляй ина кlвалахзавай кьве жегьилди чпин кьисметар сад ийидайла, заз лап хвеши жезва. Чи лайихлу, кичlевал течир рушарикай гадайриз вафалу папар, хъсан дидеяр, кайванияр жезва. Кьилиндини – хизандиз, рикl алай пешедиз вафалубур жезва. Адет яз, хизандин жуьтер датlана гастролра, сиягьатра авайла мадни мукьва жезва. Абурун хизанар мягькем жеда.

Чи артистрин устадвили вири дуьньяда тамашачияр муьтlуьгъарзава, Дагъустандин халкьдикай са бязи чlуру фикирар дегишарзава. Абуру хайи республикадин лайихлувал, чlехи Россиядин намус ва пайдах вине кьазва. Алай йисуз чна гьукуматдин кьили 13 уьлкведин векилар кьабулай АСЕАН-дин саммитда иштиракнай. Чна авур кьуьлерал вири гьейран хьанай!

Къенин юкъуз «Лезгинка» Дагъустандин кьилин бренд ва Россиядин дамах я. Чна четин рехъ атlанва. Чи кьилди лайихлувални ам я хьи, къе ансамбль са чlехи ва акьалтlай гуьрчег дуствилин хизан я. Виридалайни гзаф миллетрин векилрикай ибарат, виридалайни ачух, виридалайни чими хизан! Заз, ансамблдин регьбердиз хьиз, зи коллектив виридалайни низамлу хьун важиблу я, – хъверна, ихтилат куьтягьна Жамбулат Мусаевича.

Чна лагьайтlа, и гуьзел хизандиз ва вири коллективдиз хушбахтвал ва яратмишунрин рекье агалкьунар хьун алхишзава!

Виолетта Ратенкова

Идакай рахун кутугнавач

Уьмуьрда хьайи нагьакьан декьикьаяр гьар са касди вичин рикlин къене хуьда ва йисар фирдавай рикlелай алудиз алахъда. Къенин макъаладин игитар-дишегьлияр са вахтунда дустагъдиз аватна, анай экъечlна ва вири инсанар хьиз яшамиш жез алахъна – хизан кутаз, кlвалахал физ, цlийи танишар жагъуриз, им са акьван регьят кар тушtlани. Абуру чеб вучиз дустагъдиз аватнаtlа ва адалай гуьгъуьниз чпелай уьмуьр туькlуьриз гьикl алакьнаtlа, гьадакай ихтилатна.

Жанета, 38 йис

«Дустагъдиз зун гьеле аялзамаз аватна – кинотеатрда кьиле физвай сеансдиз манийвал гунай ва даклардин гуьзгуь хунай заз са йисан къене жуван хесетар къайдадиз хкун патал кlвалахар тайинарнай. Зи гьеле l8 йис хьанвачир, анжах l8 йис хьанамазди заз вад йис кар гана. Умуми режимда ацукьна, дерзичи яз кlвалахзавай, гуьгъуьнлай квелар ийидай машинар гуьнгуьна твадайди яз. Кlвалахдайла хъсан я. Умуми режимда гьуьжетрин, къал-къижрин кьадар пара тир, ана вичин къайдаяр ава, зи хесетар гьакlани хъсанбур тушир, гъвечlи чlавалай спортдал машгъул тир, кар алазни, алачизни ккlидай, гьавиляй зун мукьвал-мукьвал изолятордиз аватдай.

Зун аэробикадал машгъул тир. Зонада тербиячиди заз роликрин кьамар багъишнай, зун абурал алаз авахьдай.

Вахт алатна, зун экъечlна. Кьве йисалай мад дустагъ – гила лап четин ООР (особо опасный рецидивист) статья ишлемишунивди – идай ругуд йисалай цlуругуд йисалди кар гузва – заз 8 йис гана. Гуьгъуьнлай къанунра дегишвилер хьана ва виридаз вахт куьтягь жедалди кlвализ хъфидай мумкинвал хьана.

Рикlел алама, дустагъдин жугъундай экъечlайла, зи ийир-тийир квахьнай: пара инсанар, машинар, гьар жуьре сесер, тадиз кlвализ катиз кlан хьанай, чуьнуьх жез. Ваз вуч ийидатlа, гьиниз ва гьикl фидатlа чизвач. Икьван вахтунда вун социумдикай хкатзава. Зак кичl квай. Кlвале, агалай чкада, жуван мукьвабурун юкьва заз къулай тир. Заз жув-жувал хтун, телевизордиз килигун патал, инсанар гьикl яшамиш жезватlа, рахазватlа кьатlунун патал секинвал герек тир. Кlвалахдикай за гьеле фикирзавачир, эвелдай прописка авун ва милицайриз жув авай чка малумарун лазим тир.

Кьуд вацралай зун кlвалахал акъвазна. Танишри куьмекна, маса жуьреда хьун мумкин туш. Кlвалахдал акъваздайла, за тапараразвай. Яни, зун маса шегьерда яшамиш жезвай, гьавиляй прописка авунвач лугьузвай, зегьметдин книжка гьинава лагьана хабар кьурла, за жув кlвал бажармишзавайди я лугьузвай, гьа са вахтунда жувакай жуваз регъуь жезвай ва кичl акатзавай: яраб мад са вуч ятlани хабар кьада жал, зи тахсиркарвилер винелди акъатда жал?

Туьквенчи яз кlвалахзавай. Заз маса инсанрин вилериз килигиз кичlедай, гуя виридаз чизва зун дустагъда ацукьайди. Адетдин перемрикай зун хкатнавай, зун маса парталрив вердиш хьанвай, гьавиляй за жув къулайдиз гьиссзавачир.

За са тlимил вахтунда кlвалахна, са гужуналди зур йисуз эхна. Эгер муьштери векъидаказ, эцядай ва я

ягьсуз гафар лугьуз эгечlайтlа, за гьасятда адаз гьа вичин жуьреда жаваб хгудай. Яни зи куьгьне хесетар «акат хъийидай» – векъивилиз анжах векъивал.

Дуьз уьмуьрдиз хквез заз курсари куьмекна. Зун деллекчидин пеше чирдай курсарик экечlна. Цlийи танишар, рахадай ксар хьана, заз итижлу тир, мадни заз цlийи кlвалах жедай умуд хьана.

Югъ-къандавай зун регьятдиз рахаз вердиш жезвай, абуру зун кваз кьазвай, захъ яб акалзавай, за жув амайбурухъ галаз сад хьиз гьиссиз гатlунна. Квай кичl, къалабулух мус хкатнатlани заз хабар хьаначир.

И вердиш хьуниз саки са йис вахт фена. За кацни, кицlни къачуна. Хизан кутуна, гъуьлуьз фена. Цlийи гьиссер, гележегдикай хиялар. Амма кlвалахдин патахъай хъсан гьалда авачир – деллекчидин кlвалахдикай зун хкатна, мад гьа виликдай хьиз. Гьа и пешедай кlвалахдай касдихъ къекъвезвай са хейлинбур зал рази хьаначир, чидач чара атlайвиляй яни, я тахьайтlа галат хьанвайвиляй яни, зи умуд квахьнавай.

Психологодин патав физ гатlунна – мукьвабуру заз ам герек тирди тестикьарзавай. Заз лагьайтlа, им нубатсуз кар хьиз аквазвай, гуьгъуьнлай гена бегенмиш хьана, жув дегиш жезвайди кьатlунна, мадни гзаф кlан хьана: эгер залай алакьнатlа, за масабурузни куьмек гуда.

Исятда за реабилитациядин центрада кlвалахиз гзаф вахт я ва заз бегенмиш я. Ина за жув герекди яз гьиссзава, виридалайни кьилинди – зун тек туш. Заз и кlвалах пара кlанда.

Зи алатай уьмуьрдиз килигунин тегьер дегиш хьанвай: заз жувакай са вуч ятlани чир хьуникай, маса касдин фикирдикай са кlусни кичlевал амачир. Гьелбетда жув жуван вилерани агъуз аватзава. За гьич садазни лугьузвач, зун дустагъда ацукьайди, амма чир хьайитlа – хьурай, ам зи уьмуьрдин са бицlи пай я, завай ам акъудна гадариз жедач.

Дустагъда хьайи вири вахтунда, мукьва-кьилийри, багърийри зун текдиз туначир, абуруз зун кlанзавай, зал абурун вил алай. Абурун кlанивили заз и рехъ атlуз куьмекна.

Залай алакьна. Заз алатай вахт пара такlан я, амма за жуваз уьмуьр ва адан къадир, багърияр кlан жез чирунай адаз чухсагъул лугьузва. За кlелзава, кlвалахзава, виликди физва».

Заретта, 42 йис

«Зун дустагъдиз наркотикар гузвайвиляй акъатнай. Эвелдай жува ишлемишзавай, ахпа маса гуз хьана. Заз 6 йис кар гана. Вад йисалай заз вахт куьтягь жедалди шартlуналди экъечlдай мумкинвал хьана.

Им рикlелай алудиз жедай кар туш. Ана вичин къайда ава, гьар са кардиз вичин сят ава – къарагъун, экуьнин тlуьн, ахпа – садбур кlвалахал фида, муькуьбур – отряддиз. Кlвалах вири лагерра авач. Гзаф вахтара ам квелар ийидай фабрика я, чкаяр гьар жуьре – юкъуз кlвалахзавайбур, эцигунардайбур. Гьелбетда, къалмакъал ава, гзаф рахунар, бягьсер. Халкь пара ава, ана гъвечlи шегьерда хьиз я. Захъ кьве дуст руш авай, чна гилани хуш рафтарвилер хуьзва.

Экъечlайла, сифте вахт четин тир, амма яваш-яваш вири къайдадиз хквезвай. Вуч ийидатlа лугьудай планар захъ авачир. Сад лагьай Махачкъалада авай дустагъдиз аватдалди яшамиш хьайи кlвал чкlидай гьалда авай. Зи квартирадиз квартирантар ахъайнавай. Абуру анай вири чуьнуьхна, са затlни амачир.

Коммунальный къуллугърайни буржар алай чарар хквезвай. Заз автобусда аваз физни кичlезвай. Инсанар заз килигзавай ва заз акl тир хьи, на лугьуди абуруз виридаз зун гьинай хтанватlа чизвай. Шегьер лап дегиш хьанвай, гзаф чlехи хьанвай, продуктрин къиметар дегиш хьанвай.

Зи бахтуни гьеле гъана: заз фидай чка авай, недай-хъвадайдакай, яшамиш жедай чкадикай фикир ийидайвал авачир. Зур йис кьван зун кlвале ацукьна, жув-жувал хквезвай, сагъламвал гуьнгуьниз хкизвай. Мукьва-кьилийрихъ галаз яшамиш жезвай, абурухъ галаз зи рушни яшамиш жезвай. Чи араяр са акьван туклуьзвачир. Ахпа зун пешедай кlвалахал фена, гьикl лагьайтlа хкягъун са акьван авачир квелар ийидай производствода ахтармишунарни авачир. Ана адет яз, вучиз яргъалди кlвалахзавачтlа хабарар кьадач, зегьметдин книжка герек жезвач. Ам гьукуматдин кlвалах туш, ина кар алайди кlвалах тамамарун, низам-къайда чlур тавун я. Мажиб гъвечlиди я, амма кlвалах чарасуз герек я. Буржарихъ ва кlвалерихъ галаз алакъалу месэлаяр гьялиз башламишна.

И арада чи куьгьне кlвалерай куьчарайбуруз цlийи кlвалер гуз гатlунна. Зазни квартира гана. За и кар гзаф гуьзлемишзавай. Ана ичlи цлар авай, за вири цlийи кьилелай башламишнай, дуст руша къаб-къажах ганай, мес жува къачунай, чилел ам экlяна ксузвай, амма зун бахтлу тир.

Уьмуьрдихъ къанихвал авай, зун вири крарал шад жедай, гьамиша хъуьредай, заз са куьнинни манийвал гузвачир – за жув азад яз гьиссзавай. Им чlехи бахт я.

Идахъ галаз сад хьиз зи хсуси уьмуьрдани дегишвилер хьана. Зун са итимдихъ галаз таниш хьана, заз уьмуьр гила башламиш жезвайди хьиз авай. Кьве йисалай чи патав зи рушни хтана. Ада заз «Бах, заз вахъ галаз яшамиш жез кlанзава» лагьайла, зун акьван бахтлу хьанай хьи. Зун дустагъдай хтайла дан l6 йис тир. Чаз алакъаяр хуьз четинзавай. Адан хесетар масабур тир, амма и кьве йисуз за ам гуьзетзавай ва вири дуьз патахъ элкъвена.

Дустагъда хьанвай дишегьлийрал кьетlен четинвилер ацалтзава. Абур жемиятдивай къакъатнава. И карди абур цlийи шартlариз вердиш хъуниз мажбурзава. Ихьтин вакъиайри абурун фикирриз зиян гузва ва адетдин уьмуьрдиз хкведай рехъ яргъиди ва четинди ийизва.

Эхирдай къейд ийиз кlанзава хьи, вири четинвилеризни килиг тавуна, абурун адетдин уьмуьр тухунихъ ялзавай къаст ва вилик финин мурад хуьн важиблу я. Руьгьдин къуватди абуруз жемиятдиз хквез куьмекзава.

Виолетта Ратенкова

Бийке Кулунчаковадин - 80 йис

Алай йисуз нугъайрин писатель ва таржумачи, Россиядин культурадин лайихлу работник, СССР-дин писателрин Союздин член, Дагъустандин халкьдин писатель, Ctlaл Сулейманан tlварунихъ галай премиядин ва Вирироссиядин «Гипертекст» премиядин лауреат Бийке Исхаковна Кулунчаковади вичин юбилей къейдзава.

ИМЕНИ А. ЧАКУ

KEY MOUND. A MAJESTIC MONUMENT TO THE COURAGE OF SOVIET PEOPLE

И вновь праздник графики в Дагестане!

В Дагестане подвели итоги V Международной биеннале печатной графики «Кубачинская башня». Произведения были представлены на четырёх площадках в Кубачи и Махачкале.

Организаторы подготовили также обширную просветительскую программу: мастер-классы, творческие встречи, внеконкурсные выставки, лекции, акции дарения эстампов музеям.

Мероприятия V Биеннале стартовали осенью 2025 года с передачи работ участников предыдущих конкурсов в ДМИИ им. П.С. Гамзатовой и мастер-классов по линогравюре и офорту на ХГФ ДГПУ им. Р. Гамзатова. Их провёл руководитель проекта Юсуп Ханмагомедов – народный художник РД, член СХ России, профессор кафедры живописи ДГПУ. В текущем году акция дарения продолжилась – работы передали Национальному музею РД им. А. Тахо-Годи, Музею Махачкалы, Театру поэзии и музею «Башня» в Кубачи.

Важными событиями параллельной программы стали выставка «Варвара Бубнова. Москва – Токио – Сухуми – Москва», организованная Институтом Другого Искусства (Москва) и ДМИИ, к 140-летию со дня рождения этого выдающегося художника, и лекции «Серия линогравюр Варвары Бубновой: известное и неизвестное» искусствоведа Леониллы Мараховской (Москва) и «Варвара Бубнова и её история как иллюстратора книги» доцента МГУ им. М. Ломоносова Ирины Великодной (Москва).

Вернисажи конкурсных работ прошли в июле: 12 июля – в средневековой башне «Акайла кальа» (Кубачи), 23 июля – в Театре поэзии (Махачкала), 24 июля – в Музее Махачкалы, 25 июля – в выставочном зале Союза художников РД. С 11 по 18 июля в Кубачи действовала арт-резиденция, на которую были приглашены 10 художников из числа участников Биеннале: Айшат Бегаева (Махачкала), Юрий Бычков (Тюмень), Марина Демидова (Барнаул), Мария Креслова (Ростов-на-Дону), Светлана Рябова (Нижний Тагил), Наталья Савельева (Махачкала), Алина Семергей (Ростов-на-Дону), Галина Смирнская (Москва), Мария Смольянинова (Москва) и Регина Таибова (Махачкала). Они ознакомились с бытом и традициями кубачинцев, посетили ювелирную мастерскую, домашние музеи, кубачинскую свадьбу и открытие выставки «Хранитель» памяти ювелира Абдулгамида Канаева, члена команды «Кубачинской башни» с 2018 года. Регина Таибова провела мастер-класс по картонографии для кубачинских детей.

В дни вернисажей член жюри Владимир Зуев (Нижний Тагил) – член-корреспондент Российской академии художеств, заслуженный художник РФ, профессор – прочёл лекцию «Гравюра на алюминии. Возможности неклассической техники печатной графики в творческих работах студентов». Участник биеннале, старший мастер-печатник Творческой мастерской графики РАХ Николай Куняев (Москва) провёл мастер-класс по шелкографии, а участник пленэра, доцент Тюменского индустриального университета Юрий Бычков – по технике карборандум.

Продолжение на стр. 64

Женщины Дагестана выбирают Coral Club

В современном мире, с его быстротечностью и суетой, устоявшиеся ценности порой вступают в противоречие с желанием самореализации. Мы хотим рассказать нашему читателю о международной компании Coral Club (в переводе – «Коралловый клуб»), которая даёт такую возможность и при этом сохраняет баланс между традициями и новаторством.

Coral Club вот уже много лет меняет представление о том, что такое «работа» и «забота о себе», и транслирует новый подход к жизни, позволяющий улучшить сразу несколько важных её составляющих: финансовую независимость, красоту, полноценное общение. Компания существует с 1999 года и продает биологически активные добавки (БАДы не являются лекарственными средствами. – Прим. ред.), а также продукты для здорового питания, косметику и товары для дома.

Мы встретились с несколькими участницами клуба, но все они были едины в одном: компания позволяет начать своё дело с нуля, без стартового капитала. Фатима Сугратова, например, родилась в Цунтинском районе. Она, как и многие из нас, свою жизнь лёгкой назвать не может. Однако сегодня женщина уверена в будущем: Coral Club предоставил ей возможность зарабатывать без ограничений. Фатима рада, что есть такая работа, где можно получать бонусы, не рискуя собственными средствами, и достичь хорошего заработка. Это особенно актуально для женщин Дагестана, пытающихся зачастую работать, не покидая дом, не жертвуя временем, предназначенным для детей, и не рискуя семейным бюджетом. Концепция Coral Club заключается не в продаже ради продажи, а в желании помочь своему клиенту приобщиться к культуре правильного питания и ухода за собой.

У Фатимы пятеро детей и огромное количество родительских обязанностей, ничуть не мешающих двигаться вперёд. Напротив – это ещё один стимул достигнуть лучших результатов. Не секрет, что финансовая мотивация – сильный драйвер. Фатима делится личным достижением: за полтора года она получила бонус, позволивший ей приобрести автомобиль, что заметно высвободило её время и дало возможность для новых свершений. Это не пустые обещания, а видимые результаты: покупка недвижимости, транспортных средств, оплата обучения. Coral Club обеспечивает инструментами и ресурсами

заработка, рассчитанного на большие цели, которые поначалу могут показаться труднодостижимыми.

Увидев результат Наиды: как она преобразилась, как поменялся образ жизни, окружение, - подруги Камила и Патимат тоже решили присоединиться к такому крутому сообществу.

Камила – мать двоих детей, много путешествует и уже пять лет занимается производством одежды. Она утверждает: системный образ жизни и жёсткие графики – не для неё. Познакомившись с сообществом бизнес-лидеров в Москве и увидев результаты подруг, решила подключиться. Теперь Камила намерена параллельно развивать своё дело и участвовать в жизни сообщества Coral Club, которое даёт ей полезные знакомства и новые возможности.

Патимат работала раньше на станции переливания крови, затем освоила массаж. Признаётся: официальная работа с низкой зарплатой и жёстким контролем была ей не по душе, поэтому она искала профессию, где можно чувствовать себя свободной. В компанию же попала благодаря подруге. Теперь она хочет помогать другим женщинам развивать своё дело и открывать мир красоты. Патимат подчёркивает, что для работы в компании не нужно иметь большой опыт в бизнесе. Достаточно разделять ценности здорового образа жизни, быть открытой и готовой к общению. Шанс стать членом успешной команды есть у каждого.

Мы выделили самые яркие истории героинь, пришедших в Coral Club из совершенно разных сфер жизни. Их объединяет одно – стремление найти себя, свою «волну».

В нашем регионе всегда ценилась предпринимательская жилка, но часто сложно найти проект, сочетающий пользу для семьи с бизнес-интересом. Компания даёт такую возможность. Может, именно сегодня настал момент, чтобы присмотреться к этому сообществу поближе?

А если вы хотите получить более подробную информацию, звоните по телефону +7 989 650 46 64.

Coral Club сегодня – это стиль жизни свободной, здоровой и успешной женщины Дагестана.

Виолетта Ратенкова,
Саният Эмирова

Долголетие без иллюзий

Дагестанский эксперт Фатима Тамаева выступила на форуме «Россия и мир: тренды здорового долголетия».

Ещё недавно возраст измеряли цифрой в паспорте. Дожить до семидесяти, девяноста или ста казалось самоцелью, а разговоры о здоровье сводились к лечению уже возникших болезней. Сегодня важнее другой вопрос: сколько лет человек сможет оставаться самостоятельным, активным и включённым в жизнь семьи и общества? Так меняется сама логика профилактики. Речь уже не о культе вечной молодости и не о «волшебной таблетке», а о качестве жизни: сохранённой подвижности, ясности мышления, эмоциональной устойчивости, полноценном сне и своевременном внимании к своему здоровью.

В России этот сдвиг происходит не стихийно, а на уровне государственной политики. На официальном портале Минздрава России сообщается, что с 1 сентября 2026 года в номенклатуру медицинских должностей включена новая специальность – «врач по медицине здорового долголетия». Важно отметить, что это не ещё одна узкая специализация, а принципиально новый подход к ведению пациента. Задачи нового направления связаны с ранним выявлением предрисков, персональными рекомендациями по образу жизни, питанию и физической активности, а также с сохранением работоспособности

и качества жизни на долгие годы. Появление такой позиции означает, что государство признаёт: профилактика и управление старением требуют отдельной компетенции, особого взгляда и специальной подготовки.

Дагестан на федеральной повестке

9-10 июля в Москве прошёл II форум «Россия и мир: тренды здорового долголетия» – одна из ключевых российских междисциплинарных площадок, посвящённых будущему профилактической медицины, здорового общества и экономики долголетия. Мероприятие организовано Правительством РФ и Росконгрессом и собрало около двух с половиной тысяч экспертов и гостей. Модераторами сессий выступили вице-премьер Татьяна Голикова, главы Минобрнауки, Минздрава, Минкультуры, Минцифры и руководитель Федерального медико-биологическоего агентства (ФМБА).

От Дагестана в секции «Технологии здоровья: искусственный интеллект и цифровое будущее» выступила Фатима Тамаева – руководитель Маммологического центра Л7, президент Ассоциации маммологов-радиологов РД, амбассадор женского здоровья и здорового долголетия. Она рассказала о применении искусственного интеллекта в диагностике молочных желез, о его преимуществах и о сложностях адаптации пожилых людей к цифровой медицине. В своём выступлении спикер отметила, что технологии ИИ уже сегодня способны повысить точность ранней диагностики, однако их внедрение требует не только технического оснащения, но и обучения врачей, а главное – преодоления психологического барьера у пациентов старшего поколения, которые с осторожностью относятся к цифровым инновациям.

Фатима Тамаева стала единственным спикером от республики, приглашённым на форум, – для Дагестана это знаковое событие. Участие и выступление Тамаевой подтвердили: региональная медицина может смело формировать федеральную повестку, предлагая собственные практические решения. Это особенно важно для Дагестана, где демографическая ситуация постепенно меняется и вопросы здорового старения становятся всё более актуальными.

Эксперт подчеркнула, что по поручению Президента Владимира Пути-

на в стране запущен проект «Активное долголетие», в рамках которого во всех регионах открываются профильные центры.

Форум стал важной площадкой для обсуждения практических шагов развития системы здорового долголетия. По его итогам планируется выработать для внедрения в регионах решения, касающиеся работы по предупреждению, профилактике заболеваний, развитию инфраструктуры, а также увеличению роли культуры и искусства в формировании комплексного подхода к здоровому долголетию.

Как в Дагестане внедряют принципы активного долголетия?

В Дагестане уже год развивается программа активного долголетия в Маммологическом центре Л7. Её цель – помочь человеку не ждать тревожных симптомов, а заранее разобраться в факторах риска и выстроить понятную систему поддержки здоровья. Программа учитывает уникальность каждого пациента, а следовательно, и то, что универсальных решений в вопросах долголетия просто не существует.

Кто такой коуч по активному долголетию?

В Маммологическом центре Л7 с пациентами работают коучи с высшим медицинским образованием. Их задача – помочь человеку превратить медицинские рекомендации в выполнимые шаги: подобрать реалистичный режим, поддерживать регулярность, заметить трудности и вовремя направить к врачу, если требуется дополнительная консультация.

Такой подход особенно важен для пациентов с онкологическими диагнозами и людей с хроническими заболеваниями: физическая активность, питание, сон и восстановление нужно подбирать с учётом диагноза, возраста и индивидуальных рисков. Коуч не заменяет врача, а работает

в связке с ним, обеспечивая непрерывность наблюдения и мотивацию пациента. Именно этот аспект часто оказывается самым слабым звеном в традиционной медицине: доктор даёт рекомендации, но его подопечный остаётся один на один с необходимостью их выполнения. Коуч по активному долголетию заполняет этот пробел, сопровождая человека на каждом этапе.

Поэтому маршрут в Л7 формируется индивидуально. Для женщины после онкологического лечения он будет одним, для пациентки в период менопаузы – другим, для человека без выраженных жалоб, но с низкой физической активностью – третьим. В зависимости от ситуации программа может включать оценку факторов риска, консультации специалистов, рекомендации по нагрузке и восстановлению, работу с режимом сна и сопровождение изменений в динамике.

Ключевой принцип – не универсальные советы, а решения, которые можно встроить в реальную жизнь. Ведь даже лучший план бесполезен, если его невозможно соблюдать. Именно поэтому в центре делают акцент на реалистичности: небольшие, но устойчивые изменения приносят больше пользы, чем радикальные, но краткосрочные усилия.

Четыре стороны здорового долголетия

В Маммологическом центре Л7 активное долголетие рассматривают как систему, в которой соединяются четыре элемента. Человек принимает ежедневные решения о здоровье. Социум даёт поддержку – от семьи до доступной медицинской помощи. Технологии помогают точнее оценивать состояние и отслеживать динамику. Индустрии и рынки формируют инфраструктуру профилактики: медицинские, реабилитационные, образовательные и оздоровительные сервисы.

Если исключить хотя бы одну сторону, система становится менее устойчивой. Здоровье невозможно надолго сохранить только усилием воли – человеку нужны понятный план, профессиональное сопровождение и среда, в которой забота о себе становится нормой. Именно поэтому, с точки зрения Тамаевой, развитие таких центров по всей стране – это создание целостной экосистемы, где каждый человек, независимо от возраста, может получить поддержку и сохранить своё здоровье.

Долголетие как культура заботы

Долголетие начинается не с громкого обещания, а с честного разговора о здоровье, грамотной профилактики и решения поддерживать себя уже сегодня. В Дагестане в настоящее время этот разговор идёт – на уровне федеральных экспертных площадок, региональных медицинских центров и индивидуальных маршрутов заботы о себе.

С гордостью можем отметить, что Фатима Тамаева, ставшая голосом Дагестана в вопросах здорового долголетия, теперь – практический проводник новых подходов в регионе. Её работа в Маммологическом центре Л7 показывает: даже один центр, одна команда и одна программа, если они ориентированы не на моду, а на реальные потребности людей, могут стать точкой роста для всей республики.

Материал носит информационно-просветительский характер и не заменяет очную консультацию, диагностику или лечение. Любые изменения физической активности, питания, режима сна и терапии необходимо согласовывать с лечащим врачом с учётом возраста, диагноза и индивидуальных рисков.

Сульгият Булгаева

Публикуется на правах рекламы

И вновь праздник графики в Дагестане!

Начало на стр. 57

25 июля в выставочном зале СХ Дагестана прошла церемония награждения. Гран-при получила Мария Названова (Москва) за офорты «Остовы кораблей», «Былое», «Побережье Арктики» из серии «У берегов Териберки». I место среди студентов в номинации «Книжная графика» заняла Софья Тезикова (Ростов-на-Дону), II – Дарья Чурилова (Санкт-Петербург), III – разделили Мария Гайдукова (Санкт-Петербург) и Александра Овчинникова (Волгоград); в номинации «Общая тема»: I – Евгения Рождественская (Нижний Новгород), II – Марьяна Татура (Минск), III – Анастасия Титова (Красноярск) и Марина Рудчик (Минск). В номинации «Экслибрис» категории «Студент» победители не определены из-за несоответствующего уровня работ.

В категории «Профессионал» в номинации «Экслибрис»: I место – Виктория Царькова (Санкт-Петербург), II – Екатерина Носовец (Санкт-Петербург), III – Ирина Кочурова-Жумабекова (Серов); в номинации «Книжная графика»: I – Александра Трибанова (Краснодар), II – Ольга Самосюк (Уфа), III – Умагани Магомедова (Махачкала) и Мария Гейн (Красноярск); в номинации «Общая тема»: I – Наталья Завалишина (Орехово-Зуево), II – Андрей Гончар (Махачкала), III – Леонид Голубкин (Снежинск) и Екатерина Кириченко (Ростов-на-Дону). Отметим, что всем победителям и лауреатам вручили книги и художественные материалы от партнёров проекта.

Дипломами лауреатов и специальными дипломами жюри отмечены 17 художников. Специальный диплом «За блестящее мастерство и огромный вклад в развитие искусства графики» получил обладатель Гран-при IV Биеннале, академик РАХ, заслуженный художник РФ Михаил Верхоланцев (Москва). С 15 октября по 15 ноября в ДМИИ им. П. С. Гамзатовой проходит персональная выставка «Полифония резца» этого выдающегося художника. В рамках выставки Михаил Верхоланцев провёл мастер-класс по ксилографии. Выставка и приезд в Дагестан всеми признанного мастера – знаменательное событие в культурной жизни республики.

Из почти полутора тысяч заявленных работ оргкомитет отобрал для участия 826 работ авторов из России (в том числе 30 из Дагестана) и 15 зарубежных стран.

Жюри возглавил Игорь Ганзенко (Санкт-Петербург). В его составе были Айрат Терегулов (Уфа), Юрий Башкирцев (Санкт-Петербург), Людмила Шустрова (Москва), Владлена Бесараб (Махачкала), Ирина Великодная (Москва) и Владимир Зуев (Нижний Тагил).

Организаторы Биеннале – Центр культурных инициатив «Зирихгеран» и объединение графиков Дагестана «ДаГраф». Партнёры проекта: Минкультуры РД, Администрации Дахадаевского района и села Кубачи, Российская академия художеств, ДМИИ им. П.С. Гамзатовой, Театр поэзии, Музей Махачкалы, СХ России и ТСХ России, Союз художников печатной графики «ОфортПро», галерея «Бюро красивых дел. СПб», Институт Другого Искусства, Музей экслибриса и миниатюрной книги МСК, бренд «ГАММА», Российский экслибрисный журнал, а также журналы «Дагестан» и «Женщина Дагестана».

Руководитель проекта – Юсуп Ханмагомедов. Куратор V Биеннале – член СХ России и Ассоциации искусствоведов России Александр Сергеев, сокураторы: член Ассоциации искусствоведов России, председатель Регионального отделения ТСХР по РД Екатерина Дидковская и член СХ России, член-корреспондент РАХ Магомед Даудов.

V Биеннале проводилась при поддержке гранта Главы Дагестана.

Александр Сергеев
Фоторепортаж: Шамиль Ахмедов

Мастер-класс по картонографии в Кубачи. Художник Регина Таибова

Пленэр V Международной биеннале печатной графики «Кубачинская башня» в Кубачи. 12–18.07.2026.

V Международная биеннале печатной графики «Кубачинская башня»

Экспозиция даров от оргкомитета Биеннале ДМИИ им. П. С. Гамзатовой. Махачкала.

Лекция Ирины Великодной «Варвара Бубнова и ее история как иллюстратора книги». Театр поэзии, Махачкала.

Участники, оргкомитет и гости V Международной биеннале печатной графики «Кубачинская башня» в Кубачи. 12.07.2026.

Ш. Тахнаева. Пионы. 2019 г. Холст, масло, 60 х 60.

ИНДЕКС ПМ828

4 651116 280082

Свободная цена
6 +